

EPISTOLA PIBONIS AD PASCHALEM PAPAM.

(Vide in Paschali, infra.)

APPENDIX.

GESTA EPISCOPORUM TULLENSIUM

EDENTE GEORGIO WAITZ PROF. PULB. KILONIENSI.

(PERTZ Monum. germ., Script. t. VIII, p. 631.)

Tullensium episcoporum brevis Historia usque ad a. 1107, quo Pibo episcopus obiit, producta quin uni eidemque debeatur scriptori non video cur dubitemus (1). Eadem namque narrandi ratio, idem dicendi genus ubique occurrit, et codices quos novimus omnes, si unum mancum excipias, hunc attingunt annum. Qui vero Adsoni, Widrico aliisque scriptoribus Tullensibus libri partem tribuerunt, historiam ex illorum scriptis, ut post videbimus, interpolatam ante oculos habuerunt (2). — Gestorum auctor, qui sæc. XII incipi nte vixisse videtur, procul dubio Tullensis sive monachus sive clericus, quæ antea de rebus Tullensibus scripta erant, una brevi serie comprehendit et quantum potuit supplevit. Adsonis librum De vita et miraculis sancti Mansueti (3), Vitas sancti Apri (4), sancti Gerardi, auctore Widrico (5), sancti Brunonis, auctore Wiberto (6) partim exscripsit, partim lectores ad eas remisit; fortasse etiam Vitam Udonis ante oculos habuit (7), quam pro parte Gestis his inseruit. Præterea ubique potissimum diplomata et chartas adhibuit, donationes et fundationes enotavit. Quibus ubi destitutus erat fontibus, traditionem quamdam secutus esse videtur. Quo factum est ut priorum episcoporum Historia satis sit incerta et erroribus gravibus fœdata (8), præsertim vero temporum ratio ita turbata, ut certum stabilire ordinem sit difficillimum (9). Ideo ne catalogos quidem antiquiores auctor habuisse videtur. Adso quidem jam *Gesta præcedentium Leucorum urbis amissitum* affert (10), quæ tamen, sive fuerint deperdita, sive iisdem erroribus repleta, nostrum nihil fere docuerunt; certe de primis episcopis non nisi Adsonis librum fide indignum exscripsit (11). Postea quoque ubi res bene compertas habere potuit, brevitate studens multas easque graviores res prætermisit, ita ut etiam Pibonis acta non nisi breviter perstringat et quas cum Heinrico IV imperatore habuit contentiones vix verbo tangat.

Sincera hæc episcoporum Tullensium Acta ex codice Camberonensi edidit Martene Thes. III, p. 991. Eundem, ut videtur.

1) Hagæ comitum Nro. 274^a. invenit Bethmannus noster atque cum editis contulit. Librum membr. in 4to sæculo XIII nitide et satis accurate scriptum (12) huic editioni fundamento posui.

2) Codicem olim S. Mansueti Tullensis, quem Martene vidit, Calmet (l. Probb. p. 85—166) exprimi fecit, Nanceii in bibliotheca viri Cl. Noel notarii publici asservatum in usus nostros converti. Codex membr. in 4to s. XII scriptus, jam foliis 134 constat et textum multis locis auctum et interpolatum, præterea integras S. Mansueti, Apri, Gerardi, Brunonis Vitas habet insertas. Quo factum est ut magis rerum Tullensium scriptorum collectionem quam gesta exhibere videatur. Liber jam Martenii tempore in fine mutilus in Brunonis Vita, l. 42 deficit.

3) Parisiis in bibliotheca regia inter Baluzii collectanea Armoire V, pag. 5, Nr. 2 aterioris codicis sancti Mansueti apographum asservatur, quod cum 2 in multis convenit, interdum vero solum veram lectionem servavit neque Vitas illas integras inseruit. Quorum loco alia partim ex iisdem vitis partim aliunde hausta addita sunt. Neque tamen hunc textum uberiorem, sed breviorum codicis Hagensis genuinum auctoris esse opus persuasum habeo. Nam eodem modo ejusmodi historias auctas esse sæpe vidimus; cur vero librarius hæc omisisset, intellegi nequit. Accedit quod plerumque fontes satis notos in his additamentis adhibitos videmus, Vitas sancti Gerardi, Brunonis, quas Gestorum auctor se exscribere nolle disertè dicit. Ita fortasse etiam quæ in Udonis historia adduntur ex ipsius vita, Riquini jussu scripta, sunt inserta.

His subsidiis fulta editio nostra textum exhibet puriorem, quem adnotationibus necessariis illustrare conatus sum.

G. WAITZ.

NOTÆ.

(1) Cf. Martene Thes III, p. 990, Hist. litter. IX, A hujus sedis primicerio nos sollicitante ut quædam p. 390. Verba c. 39 : *Quoniam gesta præcorum pontificum hujus sedis, prout contigit, scripta cognovimus, videtur nobis incongruum, ut acta venerabilis Udonis — sub silentio sera occultemus* ad vitam Brunonis aliorumque respiciunt.

(2) Calmet l. Probb., p. 85.

(3) c. 2, 3.

(4) c. 8, 31.

(5) c. 31, 34.

(6) c. 38.

(7) c. 39 sqq. Benoit enim cum Udonis afferat vitam, cujus initium cum Gestis ad verbum convenit, addit, canonicum Tullensem eam scripsisse et his usum fuisse verbis : *Domino itaque Riquino*

acta Udonis exaramus. Quæ verba in Gestis non exstant, et cum Riquinus Pibone vivo primicerius esset, ante illa scripta sint oportet.

(8) Cf. Benoit pag. 207; Acta SS., Sept. I, pag. 620.

(9) Calmet, qua solet levitate, has res tractavit, nihilominus auctor vol. XIII Galliæ Christianæ illum ubique sequitur et ad verbum fere exscribit.

(10) Acta SS., Sept. I, p. 644.

(11) Neque, ut I Limpenus putavit (Acta SS., Sept. I, p. 619, 620) hæc Vita Adsoni est antiquior.

(12) Continet etiam Calixti papæ librum de translatione S. Jacobi, Turpinum, Vitam Amelii et Amici.

INCIPIT CATALOGUS PONTIFICUM TULLENSIUM A BEATO MANSUETO ET DEINCEPS.

Licet sanctorum omnium virtutes et exempla merito semper sint recolenda et memoriæ commenda-
danda juxta scripturæ vocem: *Sapientiam sanctorum* *narrant omnes populi, et laudem eorum nuntiat ecclesia* (Eccli. XLIV, 15): illorum tamen crebrius nobis sunt gesta revolvenda, quorum reliquias possidemus. Igitur quia de actis pontificum Leucorum, prout Dominus dederit, scribere ad memoriam posterorum decernimus, ab ipso primo ejusdem civitatis patre ac præsule exordium sumamus.

2. Fuit (13) idem venerandus pater, sicut relatu majorum didicimus, nobili Scotorum genere oriundus; sed divina providente clementia, quæ cuncta mirabiliter præordinat atque disponit, a suis finibus exul factus est, quatinus in regione superna colonus fieret, et illos qui a patria regni cælestis erant exules, supernorum civium efficeret coheredes. Nec mirum ergo, si dominus et Salvator omnium, qui omnes vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, tantum doctorem de remotis terræ partibus vocatum, ad seminanda verbi divini semina et illustranda cæca barbarorum corda destinavit; qui et per semetipsum de supernis descendens sedibus, genus humanum originali et actuali delicto astrictum visitare dignatus est. Tempore namque, quo beati Petri apostolorum principis prædicatione et apostolata Romana fulgebat Ecclesia, duce Christo illic perductus est beatus Mansuetus, seque doctrinæ apostolicæ subdidit. A quo documentis fidei catholicæ imbutus, atque scientia divinatorum eloquiorum pleniter institutus, ad præfatam urbem pontificali benedictione consecratus, velut lampas fulgida ad repellendas erroris tenebras directus est. Ubi quantum vitæ sanctitate et prædicationis refulserit instantia, non sufficit sterilis enarrare lingua. Non solum enim ad superandam gentilium ferocitatem copiosa ewangelicæ fidei claruit doctrina, sed etiam tanta virtutum meruit illustrari gratia, ut filium principis civitatis ejusdem suis precibus suscitatum a morte restitueret incolumem vitæ. Quo miraculo territus pater, devotæ fidei Christi collum submitit, omnique errore diaboli excluso, cum filio et omni paganorum multitudine a sancto Mansueto baptismatis meruit purificari lavacro. Emundata igitur omni idolorum superstitione ac vana spurcitia, edificavit ibi Domino

A templum in honore perpetuæ Virginis genitricis ejus sanctique protomartyris Stephani, aliasque circumquaque ecclesias, ordinatis presbyteris et diaconibus, ubi glorificaretur admirabilis Deus in sanctis suis usque in præsentem diem. Impossibile vero est cuncta scribendo perstringere, quæ tantus ac talis vir in corpore positus gessit, vel quanta docuit, quantamque credentium multitudinem per evangelium in Christo genuit, necnon qualiter in custodiendo grege dominico et sibi credito digne docendo ac sancte vivendo vigilavit. Sed hoc tantum brevitatis compendio ponimus, ne talis lucerna per indebitum silentium nostrum velut sub medio posita lateret, sed lucret omnibus qui in domo Dei sunt. Peracto enim ammirandæ vitæ cursu, et ecclesia in Christo confirmata, reliquit ipse gloriosus Domini sacerdos præsentis seculi naufragium, potens perpetuæ quietis portum, coronatus a Christo in perpetuum. Sanctissimum namque corpus illius sepultum non longe a prædicta civitate, tenetur in ecclesia, quæ ab ipso fundata dicitur et nomine beati apostoli Petri dedicata, quamque et præsentia suarum reliquiarum decorat et innumerabilibus virtutibus illustrat. Ubi quisque aliquid cum fide petiturus accedit, procul dubio se impetrasse gratulatur. Cujus humili supplicatione flagitemus auxilium, et suo patrocinio ac pastoralis defensione nos in præsentī teneatur ad adversitatibus universis, et peracto istius vitæ certamine, ad remunerationis bravium faciat feliciter pervenire, miserante gratia Redemptoris nostri, qui talem suis ovibus præposuit pastorem, quippe cum coæterno Patre et Spiritu sancto æqualis Deitatis obtinet Trinitatem per infinita sæculorum sæcula. Amen.

3. Post excessum igitur prædicti sanctissimi pontificis et egregii doctoris quis ei in sede episcopali successerit, memoremus. Primus post eum dominus Amon (c. 400?) cathedræ pontificalis adeptus est dignitatem (14); qui cum eodem videlicet suo prædecessore beato Mansueto requiescit in ecclesia præfata sanctissimi apostolorum principis Petri. Quorum meritis, id est sancti Mansueti atque prælibati beati Amonis, plurimi cecitatis, lepræ ac febris ceterorumque languorum egritudine detenti, redduntur sanitati. Ad quorum patrocinia multi reges et principes venire consueverant, atque eorum locum

VARLE LECTIONES.

¹ ita 2. ² deest 1. ³ merito 3. ⁴ q. patrociniis Domino donante regimur vel quorum r. 2. 3. ⁵ actu 1. ⁶ leucorum 2. ⁷ videlicet sancto Mansueto dignum est ut add. 2. 3. ⁸ fuit enim 2. 3. ⁹ scottorum 2. ¹⁰ deest 2. ¹¹ in 2. 3. ¹² etiam 2. ¹³ de s. descen avulsa 2. ¹⁴ b. m. desunt 2. 3. ¹⁵ repellendas 1. ¹⁶ sterili 1? ¹⁷ diabolico 2. 3. ¹⁸ purificata 1. ¹⁹ dei 2. 3. ²⁰ circumquaque 2. ²¹ est vero 3. ²² d. et desunt 2. 3. ²³ hæc 1? ²⁴ etenim 2. 3. ²⁵ s. d. 3. ²⁶ irra diat 3. ²⁷ quisquis 3. ²⁸ omnibus 3. ²⁹ æterno 1. 3. ³⁰ deest 3. ³¹ Hoc loco 2. vitam S. Mansueti ab Adsoe scriptum (Mon. SS. IV, p. 487) inseruit. ³² pr. a. petri 2, 3. ³³ et 2.

NOTÆ.

(13) Sequitur auctor Vitam S. Mansueti ab Adsoe fabulose conscriptam.

(14) Hæc quoque ex Adsonis Vita S. Mansueti lib. I. ad finem hausta sunt.

ex proprio ditabant. Erat enim illic confluentis turba A advenientium et innumera multitudo pauperum, quibus unde viverent erat a fidelibus constitutum; unde usque hodie dicitur: *Ad matriculam domni Mansueti et domni Amonis.*

4. Post quem adeptus est pontificatus honorem vir egregius nomine Alcha ²². Qui proprii vocabuli usus privilegio, supra sibi commissum ²³ gregem sollicito vigilavit studio. Alchos enim Eolice albus ²⁴ dicitur Latiali ²⁵ notamine ²⁶, quia ²⁷ ipse virtutum omnigenum decore dealbatus, verbis et exemplis oves sibi creditas duxit ad amœnum,

Pastor ovile bonus, qua vellere præviis albo,

Virginis agnus ovis grexque omnis candidus intrat²⁸.

5. Eo ergo de terra ²⁹ calamitate ³⁰ exempto. B Celsinus factus est ³¹ episcopus. Qui summa celsitudine divinarum gratiarum exaltatus, terris emieuit coelestium virtutum operibus, et quia fideli ³² mente complexus est Dominum excelsum super omnes gentes, idcirco ab ipso exaltatus est in cornu populi sui.

6. Quo vitæ hujus excessu facto cum Deo (c. 470), Auspicius ³³ in prædicta sede extitit ordinatus (45), vir bonitate præclarus, circa suos sollicita circumspeditione dum vixit perspicax. Quocirca sempiternam a Christo remunerationem meruit, et consortium supernorum civium cum electis pastoribus est adeptus.

7. Inde sequens est Ursus, qui in tantum suorum sectatus est vestigia, quo credatur cum illis sempiterna perfrui gloria ³⁴.

8. His ³⁵ ita transactis, largiflua omnipotentis Dei miseratione disponente ac locum ipsum misericorditer respiciente, sanctissimus vir et ammirandæ vitæ confessor domnus Aper ad culmen ejusdem pontificii (c. 500), sicut in libro vitæ ejus legitur, raptus fuisse dicitur potius quam electus. Qui primi præcessoris ³⁶ sui domni Mansueti imitatus exempla, non solum doctrinæ copia, sed et mirabilium virtutum effulsit effluvia. Quod si quis nosse desiderat, librum vitæ ejus ³⁷ perlegat; et illic pleniter inveniet. Hic septem annis pontificali sede functus est,

ejusque sacratissimi corporis depositio 17 Kal. Octobris celebratur in ejusdem civitatis suburbio, in ecclesia quam ipse cepit construere a fundamento. Quique, ut in libris auctoralibus reperitur, temporibus Adriani crudelissimi imperatoris fuisse cognoscitur (16). Qui omnes totius orbis sub se iudices suo nomine vocari censuit. Cujus quarto anno beatus Aper episcopus ordinatus, undecimo hominem exiit ³⁸.

9. Omittentes ergo ea quæ de eo jam ab aliis scripta novimus, successorum ejus et gesta in quantum novimus et nomina inseramus. Successit vero illi domnus Albinus ³⁹ (17) episcopus vir egregius omnique bonitate conspicuus. Is desiderabile votum sui præcessoris adimplevit, et ecclesiam, quam cœperat sanctus Aper, sagaci studio peredificavit. Atque inibi fideles viros, sub apostolorum victores exemplo, aggregans, apostolicum præceptum ⁴⁰ de eodem cenobio nactus est a summis pontificibus atque martyribus Stephano et Fabiano (18), ut in antiquissimis reperitur themocartis.

10. Post quem Trisoricus cathedra ⁴¹ episcopali est sublimatus. Ipse quoque non inferior superioribus, pro posse in divinæ religionis fervore sibi creditas oves sagaciter pavit divini eloquii pabulo, et ad superna duxit atria imitabilium ⁴² virtutum exemplo.

11. Deinde Dulcinius communi voluntate parique plebis clerique ⁴³ consilio ⁴⁴ episcopus est ordinatus ⁴⁵.

C 12. Post hunc extitit Præmon ⁴⁶. Hic divini juvenis auxilio præmunitus, contra spirituales nequities viriliter certando bellavit, atque subditorum mentes evincere Christi hostes studiose præmonuit. Qui scilicet præfati patres qua religione qualive modo in hac sede vixerunt atque in Dei messe laboraverunt, plurimum restat a nobis prætermisum, quod pridem ab antiquioribus habetur neglectum.

13. Abstracto autem ab hac luce præscripto Præmone, Autmundus ordinatus est episcopus. Cujus affabili bonitate multi suo tempore diligentes ac requirentes Deum, odio cœperunt habere sæculum,

VARIÆ LECTIONES.

²² alcha 3. ²³ commissi 1. ²⁴ d. a. 3. ²⁵ latiori 3. ²⁶ nomine 1. ²⁷ et 2. 3. ²⁸ intra 3. ²⁹ terra 1. 2. ³⁰ deest 1. ³¹ deest 3. ³² fidei 3. ³³ aspicius 3. *corr.* auspicius 2. ³⁴ Sui namque nominis ferociam contra vitia imitatus, mansuetudinem virtutum laudabiliter est sequutus *add.* 2. 3. ³⁵ 3. *ante* His *add.* *quæ infra*: Qui omnes totius orbis — hominem exivit, *e corr. tamen suo loco restituta.* ³⁶ *corr.* prædecessoris 2. ³⁷ qui apud locum sepulcri illius habetur *add.* 2. 3. ³⁸ *Hoc loco 2 vitam et miracula S. Apri inseruit.* ³⁹ albaldus *corr. rec. manu* albinus 2. ⁴⁰ privilegium 2. ⁴¹ cathedra 2. *supius.* ⁴² imitabili 3. ⁴³ cleri ac plebis 3. ⁴⁴ consensu 2. ⁴⁵ Nec immerito, quia cum nominis dulcedine mellitâ affluere morum honestate, et velut apes prudentissima [*prudentissimas corr. prudentissima 2.*] in subditorum cordibus piæ religionis favos aggregabat *add.* 2. 3. ⁴⁶ episcopus *add.* 2. 3.

NOTÆ.

(15) Exstat epistola ejus metrica ad Arbogastem D conitem, Duchesne I, pag. 844.

(16) In Vita Apri apud Martenium Thess. III, p. 1030. Acta SS., Sept. V, pag. 87 legitur sanctum Aprum ad Adrianum, qui per id temporis in præfata urbe iudicis officium exhibebat, accessisse, quod huic opinioni falsissimæ ansam dedisse, Martene putavit.

(17) Si *Albaldus* legimus, idem fortasse est qui in concilio Aureliacensi anni 549 Alodius nominatur, Conc. ed. Harduin. II, 1449. Certe hic episcoporum ordo non inquam meretur idem.

(18) Toto hic auctor aberrat cælo in nomine summorum Stephani et Fabiani, qui longe ante Albinum vivebant. *Mart.*

Inter quos fuerunt miræ sanctitatis viri Pihentius⁶⁸ et Agentius necnon et⁶⁹ sancta Colamba et reliqui quam plurimi, qui cum prædicto domino Autmundo obsecrantes Deo, in pace facti sunt. Is memoriam Christi confessoris Apri sollicita devotione excoluit; cujus et cœnobium in divina religione augmentavit, et in ejus veneratione nonnulla scripta ac responsoria ad posterorum recordationem exaravit.

14. Deinde pontificatus culmen adipisci meruit Eutulanus⁶⁰ (c. 600); cujus diebus locum quem tenebat terrarum possessionibus cepit magnificare Dominus; inter quas Luciacus⁶¹ (19) ibi est adquisitus. Quo episcopali cathedra residente, quædam Dei famula, atque in augmentandis ecclesiis Dei⁶² devota, nomine Prætoris, dedit ad præscriptam sedem sanctæ Mariæ Dei genitricis semperque virginis et sancti prothomartyris Stephani, ecclesiam sancti Maximini villamque Videliacum (20) et aliam villam eodem nomine nuncupatam, Buchuliacum quoque necnon et⁶³ abbatiam sancti Pientii et alium locum, qui dicitur Ardinio (21) sive Titiliacum, et Brueriacum (22), sicut in ejus carta⁶⁴ continetur (23).

15. Post domnum Eutulanum⁶⁵ adeptus est culmen pontificalis honoris vir egregius et admirandæ⁶⁶ sanctitatis, et non modicam curam dominici⁶⁷ gregis gerens, omnibusque amabilis, regibus scilicet ac ducibus, quod postea rei probavit eventus et augmentatio suæ sedis demonstrat attentius, dom-

anus Teufridus⁶⁸ (c. 630). Qui inter plurima pietatis opera⁶⁹ apud gloriosissimum regem Dagobertum, interventu venerandæ genitricis ipsius (24) Chimechildis reginæ, adquisivit ad locum, cui venerandus pontifex præerat, villam nuncupatam Bladenan (25) cum suis adjacentibus villis, videlicet Cotanicurtem ex integro, Montis (26) et Montenouis, Gaicum (27), Fredoni mansum. Adquisivit etiam prælibatus præsul alias villas ad supradictam sedem, scilicet Bladenau⁷⁰, aspicientes super fluvium Aruflam sitas, Vennam scilicet cum ecclesia, Medullmansum, Gebeni villare et multa alia, sicut in cartis ejus reperitur⁷¹.

16. Quem in ordine pontificalis dignitatis est subsequutus Leudinus episcopus (28) (c. 660). Qui vere lucerna Domini posita super candelabrum circumcirca resplenduit, finitimus ac longinquis per sanctæ religionis exemplum⁷².

17. Post quem Eborinus extitit episcopus (29) (c. 665). Qui juxta Hieremiæ vaticinium [non add. 3] rubicundior ebore antiquo, quamvis in pace positus martyrii rubore caruerit per cruoris effusionem, tamen voto et desiderio martyrii adeptus est sortem per sanctæ fidei confessionem (30).

18. Cui successit Ermenteus episcopus. Qui vere⁷³ bonus animarum pastor, nequam mercennarii carens timore, armentum cœlestis regis pascens superni pabuli dulcedine, pro viribus eruit ab infernalium luporum incursione (36).

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸ pientius 2. 3. ⁶⁹ deest 2. ⁶⁰ eudula 3. ⁶¹ lucianus corr. lucicus 2. ⁶² Dei — Mariæ desunt 1. 2. ⁶³ deest 3. ⁶⁴ cartis 3. ⁶⁵ eudulam 3. corr. eutulanum 2. ⁶⁶ amm. 3. ⁶⁷ gerens d. g. 1. ⁶⁸ teutertous 3. ⁶⁹ deest 1. 2. ⁷⁰ blandenan 1. blandenau 2. ⁷¹ et—reperitur desunt 2. 3. ubi hæc adduntur: et quicquid ad supradicta pertinere videtur loca. Studuit etiam idem venerabilis antistes apud eundem regem acquirere alias villas super fluvium Mosæ, Traveronem, Paterniacum (31), Campaniacum (32), Biliniacum, Alonum, Huncilinmontem, et quicquid in Saviniaco et Lamnari [annaricurve 3.] curte et Regniaco [reginaco 3.] pertinens ad fiscum regale esse videtur. Dedit etiam præmemoratus [premoratus 2.] rex, interveniente eodem venerando antistite, fiscum ad præfatam Leuchorum sedem nominatum Noviantem (33), in pago Bedinse super fluvium Vidum cum palatio regio et ecclesiis ibidem constructis et omni apparatu ecclesiastico. Suggestente utique ac inspirante Omnipotentis clementia, idem rex religiosus et largifluæ pietatis ad augmentum hujus episcopatus pro devotione ejusdem antistitis, concessit et fiscum nuncupatum Viskerium (34) cum regio palatio et ecclesiis et omnibus ad ipsum fiscum adjacentibus. Adeptus est etiam idem venerabilis pontifex apud Sigibertum regem, filium scilicet præfati religiosissimi regis Dagoberti, villas nuncupatas Longum campum, Vicricino [vicritino 3.], et terram quantumcumque in Framariaca [framarata 3.] habere videtur, Ruflaco (35) (et Ribojacam [et ribojacam recenti manu add. 2.] villam cum omni integritate, et adjacentia eorum. Hæc omnia sepe nominatus præsul apud piissimum regem Dagobertum cum omni integritate et absque ulla diminutione Dei omnipotentissima miseratione favente meruit adquirere. ⁷² Pennis etiam geminæ caritatis ad cœli convexa sublimatus, mundi contempsit ludicra, ditatus divitiis cœlestibus add. 2. 3. ⁷³ vero 1.

NOTÆ.

(19) Lucey, ut Benoit dicit, quem in his nominibus explicandis secutus sum.

(20) Villey (Villers)-Saint-Etienne, Villey-Le-Sec, Biqueley.

(21) Andilli.

(22) Bruleg.

(23) Diploma Theodeberti regis, quo hæc confirmasse dicitur (Benoit p. 250), haud exstare videtur.

(24) Dagoberti II fuit mater.

(25) Blendod.

(26) Mont. et Montenoy.

(27) Galiaud aut Gayaux?

(28) Leuduinus qui et Bodo episcopus Tullensis, frater Salabergæ, in virginis hujus Vita occurrit cap. 17.

(29) Chartam Numeriani archiepiscopi Trevirensis, in qua Ebroinus (Eboricus) episcopus nominatur, falsam habet Brequigny p. CCLXVII, multis tamen levioribus argumentis nisus.

(30) Anno 680 Adeodatus episcopus Tullensis concilio Romano subscripsit. Conc. ed. Harduin. III, p. 1131.

(31) Pargney.

(32) Sampigny aut Champugney. CALM.

(33) connu aujourd'hui sous le nom de Void. BENOIT.

(34) Vicherei.

(35) Erufe.

(36) Ermenteum ab Adeodato presbyterum ordinatum esse et a rege Theoderico villam Ociacavillam, quam Hildramnus comes usurpaverat, rece-

19. Et hinc extitit succiduus Magnardus ⁷⁵ episcopus (37). Hic magnus apud Deum virtutum meritis, magnus etiam in populis honorum actuum exemplis, ab Omnipotente est in terris magnificatus pontificali munere, et in cœlis coronatus gloria et honore. Cujus venerabile corpus tumulatum est ⁷⁶ in cimiterio sancti Apri; jacet transpositum in sinistro latere juxta altare sancti martyris Christofori.

Post hunc Dodo factus est episcopus (38) (c. 700). Qui fidei indutus lorica, et sanctæ spei tectus galea, caritatis etiam nuptiali veste amictus, viriliter decertavit in hujus mundi laboriosa ⁷⁶ pugna; ideoque victoriosus ⁷⁷ repedavit ad supernum regem in cœlesti receptus aula.

20. Deinde Garibaldus filius Volfaldi ⁷⁸ (39) est a cunctis electus idoneus ⁷⁹ pontificii (c. 710). Ipse dedit ecclesiæ cui præerat, de sua hereditate quicquid habebat. Acquisivit etiam multa alia, sicut in ejus cartis habetur ⁸⁰. Hujus etiam ⁸¹ temporibus Deodatus vir summæ sanctitatis, olim Nevernensis episcopus, renuntians ⁸² sæculo, in saltu Vosago locum conversandi a præfato præsule optinuit (40).

21. Huncque subsecutus est Godo episcopus (c. 750?) vir venerandus, cujus temporibus, populorum urgente scelere, urbs Leucha est igne concremata; sed is præsul et emunitatem suæ civitatis et recuperationem cartarum quas ignis consumpserat suæ ecclesiæ apud Pipinum acquisivit regem. Is vita obiens, jussit se tumulari in ecclesia cujusdam

A sui prædii nomine Castellum; cujus sepulcrum usque hodie demonstratur ibidem.

22. Quo vita decedente, extitit domnus Bodo (41) episcopus ⁸³, cujus vita laudabilis per omnia memoria ⁸⁴ posterorum permanet digna ⁸⁵. Qui inter cetera bonitatis studia quæ incessanter gerebat, edificavit monasterium in honore ⁸⁶ beatissimæ Dei genitricis Mariæ et beati ⁸⁷ Petri apostolorum principis, constituens inibi Deo sacratas feminas ⁸⁸ ad serviendum illi; quibus præposuit filiam suam nomine Teuthergam ⁸⁹, quod ad honorem nominis sui usque hodie Bodonis monasterium vocatur (42). Ipsumque locum cum omnibus, quæ ibi acquirere potuit, ecclesiæ cui præerat in possessionem jure dereliquit; et exinde ⁹⁰ apostolicum privilegium a magno doctore Gregorio ejusque præcessore Agapito (43) suscipere meruit. Dedit etiam in pago Odernensi eidem ecclesiæ villas, quæ vocantur Nasius ⁹¹ et Nasitus ⁹² (44), de suæ proprietatis ⁹³ rebus. Idemque ⁹⁴ contulit sancto Stephano locum Stivajum ⁹⁵ (45 sibi a suis parentibus derelictum, ubi monasterium in honore beati Petri apostoli construxit super fluvium Murt (50), et duodecim canonicos ⁹⁶ ibidem aggregavit. Eodem modo monasterium Offonis villæ ⁹⁷ (51) in honore sancti Leodegarii jure perpetuo ⁹⁸ sibi ad servitium Dei concessum suæ jam dictæ sedi tradidit. Post sanctorum ergo operum exercitia, consummato præsentis sæculi labore, sepultus est in cimiterio beati ⁹⁹ Mansueti pontificis. Unde postea translatus ad Ludunum ¹⁰⁰

VARIE LECTIONES.

⁷⁵ magnaldus 2. ⁷⁶ deest 2. ⁷⁷ labriosa 2. ⁷⁸ victoriosius 2? ⁷⁹ volfaldi 3. ⁸⁰ adonus 3. ⁸¹ Acquisivit — habetur *desunt* 2. 3. *ubi hæc adduntur*: in Tranculfi villam et in Arusiam [arusgam 3.], necnon et in Ribodi villam. Acquisivit etiam ad eandem quam regebat ecclesiam apud gloriosum regem Childebertum, interveniente Ermenechilde regina ejus uxore, abbatunculam unam in honore sancti Petri dicatam, quæ est [*deest* 3.] sita in saltu nomine Dervo (46), et villas quæ cognominantur Magniaca villa (47) et Boneriacus, cum Copedonia (48) super fluvium Saltum. ⁸² *deest* 2. 3.? ⁸³ renunciat 3. ⁸⁴ Bodo. Qui relinquens amorem seculi ad Christum conversus, religiosissimæ vitæ sectator et ecclesiarum atque monasteriorum fuit fundator 2. 3. ⁸⁵ *deest* 3. ⁸⁶ Ex pago enim Odernensi (49) ortus, patre Bertoldo [bertauldo 3.] et matre Bertilde editus, moribus et conversatione probatus, Tullensis meruit fieri episcopus *add.* 2. 5. ⁸⁷ h. beatissimæ dei 4. beatissimæ Virginis mariæ 3. ⁸⁸ sancti 2. ⁸⁹ *deest* 2. ⁹⁰ teuthergam 4. zeuthergam 2. tembergam 3. ⁹¹ inde 3. ⁹² nasysus 3. ⁹³ nasytus 3. ⁹⁴ proprietatibus 2. ⁹⁵ Idem quoque 3. ⁹⁶ stivanum 1. ⁹⁷ canones 3. ⁹⁸ villa 3. ⁹⁹ paterno 2. ¹⁰⁰ in 2 *quædam vocabula avulsa sunt.* ¹⁰⁰ lugdunum 3.

NOTÆ.

pisse, Benoit, p. 271 ex nescio quo Vitæ fragmento C affert.

(37) Benoit, p. 272 ex catalogo episcoporum hæc affert: *Magnaldus ad matriculam sancti Stephani addidit Gereonis curtem in pago Sungentensi, itemque dedit res quasdam in pago Vabrincenti, villam scilicet Corniacam.*

(38) Ecclesiam domni Martini consecrasse et plurima bona acquisisse dicitur, Benoit l. 1.

(39) Qui S. Michaelis monasterium fundavit. Cf. Chron. S. Michaelis SS. IV, p. 79 et Wolfoldi dipl. ap. Calmet I, p. 264.

(40) Quod aperte falsum est.

(41) Mabillonius hunc Bodonem eundem esse existimat cum Baudino (*lege*, Leuduino) S. Salabergæ Laudunensis abbatissæ fratre, alio nomine Bodone appellato: cujus sententiam confirmare videtur hujus operis auctor, dum eum a S. Mansueti cœmeterio Laudunum translatum tradit: neque enim alia hujus translationis causa videtur, nisi

quod Salabergæ germanus existebat. MART. Hoc tamen, nisi episcoporum ordinem valde perturbatum statuamus, esse nequit.

(42) Bonmoutier.

(43) Fallitur hic auctor in nomine pontificum Romanorum Agapeti et Gregorii Magni, qui longe ante Bodonem defuncti erant. MART.

(44) Le grand et petit Nançois. BENOIT. Nas et Nançois. CALM.

(45) Estival.

(46) Montier-en-Der.

(47) Mogneville.

(48) Couvonge.

(49) Ornois in Lotharingia.

(50) La Meurthe.

(51) Odonville-sur-la-Plaine postea destructum prope Badonviller situm fuisse videtur, fortasse ubi villa Fonviller erat; v. Calmet, p. 455. S. Leodegario a. 678 mortuo frater Salabergæ monasterium, dedicare vix poterat.

urbem, mira ibi fidelium veneratur devotione. Cuius vitæ dies ultima 3 iduum Septembris fuit.

23. Jacob ¹⁰¹ vero episcopus, qui post donnum Bodonem in cathedra resedit episcopali (52) (c. 756), adquisivit abbatiam sancti Deodati apud Pipinum piissimum ¹⁰² regem (53). Cujus tempore (54) sanctus Hildulfus ¹⁰³ achiepiscopus Trevirorum sæculi honore relicto ¹⁰⁴, in saltu Vosage cenobium construxit Medianum, præfati præsulis suffragante consensu et solatio. Idem vero Jacob Christi pontifex mortem subiens ¹⁰⁵, requiescit in cripta ¹⁰⁶ sancti Benigni martyris ecclesiæ Divionensis (55), habens ¹⁰⁷ ad capud altare in honore sancti Mansueti confessoris.

24. Postquam donnus Borno fuit episcopus (c. 770), vir venerabilis atque adeo religiosus, ut ab omnibus vir vocaretur apostolicus. Quo præsulente sedi Leucæ ¹⁰⁸, eadem urbs demum ¹⁰⁹ igne conflagravit, peccatis exigentibus; sed ipse impetravit a Karolo rege restaurationem cartarum igne crematarum ¹¹⁰, atque ab eodem rege adquisivit abbatiam de Olfonis villa. Obiit autem in pace 11 Kal. Aprilis.

25. Hujus ¹¹¹ successor extitit Wanincens ¹¹² episcopus (c. 800), erga ecclesiam Dei vir studiosissimus. Hic tum in adornandis subjectorum moribus, tum in ornamentis ecclesiæ construendis, curam semper habuit indefessam, et beato sine transiens, excessit a sæculo ¹¹³ Kal. Januarii. Sepultusque est in cimiterio sancti Apri ¹¹⁴.

26. Huic ¹¹⁵ Frotarius ¹¹⁶ vir sanctissimus, primum abbas cenobii ¹¹⁷ sancti pontificis Apri, post idoneus ¹¹⁸ episcopatus successit (56) (813). Quique præfatum cenobium et divinæ religionis argumeto sublimavit, et rerum exteriorum supplemento non modice adornavit (57). Is adquisivit a Ludovico ¹¹⁹ et Lothario imperatoribus immunitatem comitatus et theloni et restitutionem cartarum concrematarum et forestem cum banno quam Ernundies dicunt. Rexit autem ecclesiam eandem annis 35, ordinatus est 11 Kal. Aprilis, mundo est exemptus 11 Kal. Jun. Corpus vero illius in cimiterio sancti Apri retinetur, infra clastrum, in introitu monasterii ¹²⁰.

27. Deinde adeptus est præsulatum domnus Arnulfus pontifex (847), ortus ex pago Anreliensi ¹²¹,

patre Arnaldo ¹²², matre vero Flammola, vir sanctæ et magnæ ¹²³ religionis atque in doctrina verbi Dei studiosissimus, et quasi columna immobilis fundamenta sanctæ fortiter tenens immo fastigium sustentans ecclesiæ, inter adversa fluctuantis ¹²⁴ sæculi discrimina nec prosperitatibus valuit extolli nec adversitatibus a rectitudinis tramite deviare. Namque ¹²⁵ tempore quo is venerandus presul Tullensem regebat ecclesiam, fuit rex Lotharius, qui dicebatur junior, qui permulta strenue gessit, quippe qui ¹²⁶ erat regio satus genere; sed antiqui hostis depravatus astutia, non recto calce finivit bene cepta. Accipiens namque uxorem nomine Zeutbergam ¹²⁷ clarissimis, uti decebat, ortam natalibus, concubinam quandam nomine Waldradam ceco dilexit amore, adeo ut, quod nefas erat, ab eo conjunx legitima videretur derelicta. Quod multi qui tunc pontificali præditi ¹²⁸ videbantur honore audientes, prohi nefas! partim timore, partim injusto amore, silentio ceperunt tegere. Quod ubi comperit jam prædictus ¹²⁹ athleta fortis et pontifex ¹³⁰ domnus Arnulfus, maluit pro Christi nomine temporalibus atque caducis destitui bonis, et ad ultimum, si necesse foret, discrimen pati vitæ præsentis, quam ut ab eo deficeret congrua rectitudo pastoris. Ideoque prædictum regem super hoc scelere persepe arguens, cum revocare nequiret, pastoralis religavit sententia, donec resipisceret. Quapropter ab ipso rege suisque in malum fautoribus ¹³¹ venerabilis præsul siuque ecclesia abbatibus prorsus ad tempus spoliata remansit. Sed Dei favente clementia, post excessum vitæ regis insanæ, tam per ipsum quamque per venerabilem Arnaldum ¹³² successorem ipsius atque nepotem, abbatibus quibus ¹³³ fuerat spoliata ¹³⁴ præfata ecclesia, alioque honore partim est recuperata (58). Hujus tempore subdiderunt se ecclesiæ sancti Stephani ingenui homines quam plurimi ex Ingolini curie et Mauri villa. Sedit autem idem vir venerandus in sede præsulatus annis 25, recessit quoque ab hac valle ¹³⁵ lacrimarum 15 Kal. Decembris, sepultusque est ¹³⁶ juxta corpus sancti Apri in cripta sancti Aniani ¹³⁷ sanctorumque martyrum Cornelii et Cy-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰¹ aro e corr. rec. manus 2. ¹⁰² gloriosissimam 2. ¹⁰³ hidulfus 1? ¹⁰⁴ posthabito 2. 3. ¹⁰⁵ morte obiens 2. obiit 3. ¹⁰⁶ scripta 1. ¹⁰⁷ habet 3. ¹⁰⁸ leuchæ 2. 3. ¹⁰⁹ denuo 3. ¹¹⁰ concrematarum 3. ¹¹¹ Cuius 3. ¹¹² wanincens corr. wanincus 2. wannicus 3. ¹¹³ VII 3. ¹¹⁴ A confessoris 2. 3. ¹¹⁵ Hinc 2. ¹¹⁶ frotharius 2. frotharius 3. ¹¹⁷ deest 1. ¹¹⁸ ad onus 3. ¹¹⁹ leudonvino corr. rec. manu ludovico 2. ¹²⁰ sed postea translatum subitus altare s. crucis add. 1. Nunc vero quiescit transpositum retro altare sanctæ crucis 3. ¹²¹ aureliensis 3. ¹²² arnaldo 3. ¹²³ sanctitate magnæ r. D. conspicuus 2. 3. ¹²⁴ fluctuans 1. ¹²⁵ Nec 2. ¹²⁶ quia 2. 3. ¹²⁷ zeutbergam 1. teutbergam 3. ¹²⁸ deest 1. ¹²⁹ præbatus 2. 3. ¹³⁰ domini add. 2. 3. ¹³¹ fautoribus 1. ¹³² arnaldum 2. ¹³³ quibus—subdiderunt se in loco raso 2. ¹³⁴ privata 2. 3? ¹³⁵ couvalle 2. ¹³⁶ deest 1. ¹³⁷ amani 3.

NOTÆ.

(52) Subscripsit concilio Compendiensi a. 765, D Conc. ed. Harduin. III, p. 2008, et Atiniacensi a. 765, Mon. Leg. I, p. 30.

(53) V. diploma Ottonis II, apud Benoit, p. XXXIII.

(54) Iterum auctor valde tempora turbavit. Eandem vero jam in antiquiori Vita S. Hildolfi ap. Belhomme Histor. Mediani monast. p. 55 leguntur.

(55) Cf. Chron. S. Benigni Divion. ap. Dache-rium, ed. 2, II, p. 370.

(56) Cf. Flodoard. Hist. Rem. II, 18.

(57) Cf. Frotharii diplom. ap. Calmet, I, 301; Gall. Chr. XII, 447.

(58) Cf. diplomata Ludovici Balbi Bouq. IX, p. 398. Arnaldi regis Bouq. IX, 366 sqq.

priani; nunc autem est transpositus secus altare A sancti Petri apostolorum principis.

28. Post quem dominus Arnaldus episcopus, Deo favente, suscipiens ecclesiam (59) (872), secutus avunculi sui prædicit pontificis vestigia, rexit eam pio moderamine annis 23. Qui ¹³⁰ quamvis in cura gregis atque profectu ecclesiæ sibi commissæ non parvo studio elaboraret, præcipue tamen orationi intentus, et curæ egenorum extitit larga manu ¹³¹ beneficus. Hic adquisivit ecclesiam et 4 mansos Frabodi ¹³² curte, et a rege Karolo 7 mansos in ¹³³ Oscado, et 6 mansos in Waldini villa et in Cretenau et in Rusb ¹³⁴. Sepultus igitur habetur in prædicta cripta ad Sanctum Aprum, decedens ab hujus sæculi ¹³⁵ erumnis Nonas decembris (894, Dec. 5), nunc vero jacet transpositus juxta altare sancti primi apostolorum Petri.

29. Cujus post obitum irruerunt ¹³⁶ ecclesiam rapaces lupi, sicut in ovile a pastore relicto, quorum morsibus non minima afflicta est laceratione, et cum adhuc vita sperari posset, peccatis impediens, tota civitas concrematione incendii funditus visa est desolari; sed Domini immensa pietas, qui delinquentes perire non vult, si ad eum toto corde relinquerent, condolens ecclesiæ suæ dispendio, et considerans gregis ¹³⁷ sui detrimenta, ne ¹³⁸ velut errabundus relinqueretur in deserto, domnum Lugdelmum ¹³⁹ magnæ sagacitatis virum, eidem urbi in tristitia sedenti reponere ¹⁴⁰ dignatus est pastorem (895). Qui quanta fortiter illic adversus tam flebilem et lacrimosam vastationem egerit, ipsa C ejusdem templi atque urbis restauratio patefecit. Non tantum enim ad pristinum decus secundum suum posse ecclesiam restituit, sed etiam ampliori et altiori fastigio eam sublimare honorifice studuit, necnon et decore clericorum nobiliumque laicorum atque patrimoniis terrenarum rerum, quantum valuit, ditavit. Adquisivit etiam abbatiam sancti Pientii, quam ¹⁴¹ Pretoria Dei fidelissima dederat, et villam quæ Videliacus dicitur, quam ad mensam canonicorum tradidit (60), eo tenore ut diatim missa omnium fidelium defunctorum ad ejus memoriam celebraretur ¹⁴². Monetam etiam civitatis et teloneum cum immunitate comitatus a rege Ludovino ¹⁴³ impetrans, necnon et mercatum civitatis ecclesiæ suæ subdidit ¹⁴⁴. Insuper ¹⁴⁵ adquisivit ab Everelmo regali medico in Isciaco (61) mansos 4 et dimidium

cum ecclesia, octo ¹⁴⁶ quoque mansos in Bella villa (62) et in Rauserias et in Melarido et in Merbachia ¹⁴⁷ cum ecclesia. Nactus est quoque a rege Arnulfo ecclesiam de Gundulfi villa ¹⁴⁸, et in pago Liuvensi 20 mansos in villis quæ dicuntur Wandra, Savia ¹⁴⁹, Retines, et capellam de Arvia ¹⁵⁰; et a rege Zendealdo impetravit silvam ecclesiæ sancti Stephani sitam in Gundulfi villa ¹⁵¹ liberam esse ab omni banno, et homines sancti Stephani esse liberos a custodia forestis ejusdem villæ. Cujus sanctitatem et opera felicia, si per omnia scriberemus, magnum libri textum efficere ¹⁵². Hic itaque decem annis pontificali regimine potitus, undecimo gravi brachii dolore est percussus. Quo ingravescente et penetrante vitalia, præsentem vitam mutavit alia, seque in civitate sepeliri mandavit, multis mirantibus, cum nullus hoc ante fecerit; qui jam pridem sepulturam suam apud monasterium sancti Apri in suburbio delegerat ¹⁵³. Hujus beatæ memoriæ transitus, quo a mundo excessit, 3 Idus Septembris fuit, sepultusque est intra suæ sedis ecclesiam ante altare sancti Martini.

30. Post cujus excessum (906) hujus sedis cathedram, nolentibus ¹⁵⁴ regni ¹⁵⁵ prinatibus, domnus Drogo nobilissimis ortus natalibus, tum vi, tum ingenio, tum consensu civium occupavit; sed post communi omnium voto nobiliter rexit. Ut enim superbia sanguinis, ita solitudine singularis ingenii illinc rebus publicis, hinc spiritualibus negotiis insudabat. Quare ¹⁵⁶ omnibus ita se habilem præbuerat, ut cunctorum amorem venerationemque difficile ¹⁵⁷ solubilem sibi ascisceret. Hic de ¹⁵⁸ suo proprio contulit huic sedi villam Domni Martini cum ecclesia, eamque ad canonicorum stipem delegavit, et ¹⁵⁹ reimpetravit (63) a Karolo rege Bodonis monasterii abbatiam, diu suis antecessoribus ablatam. Atque ex præcepto Ludowici regis abbaciam Pauliniacensem ¹⁶⁰ tenuit. Adquisivit etiam a Sigiberto quodam milite in Bertrici curte mansum unum cum ecclesia, et medietatem ecclesiæ Domni Apri (64), et terciam partem ecclesiæ sancti Hylarii ¹⁶¹ in Vermense, et farinarium unum cum piscatione, et quicquid in ea villa potuit habere; et a Karolo rege impetravit forestem regiam quæ dicitur Ermundies ¹⁶². Ejus tempore seva Danorum pestis, Hungrorum rabiei juncta, carceribus suæ nativæ habitationis egressa, multarum regionum finibus devastatis, post cedem

VARIÆ LECTIONES.

¹³⁰ Et 2. 3. ¹³¹ manus beneficiis 1. ¹³² fratbodi 3. ¹³³ moscado 3. ¹³⁴ rusp. 3. ¹³⁵ post add. 2. vitæ 3. ¹³⁶ in eandem add. 2. 3. ¹³⁷ s. g. 2. 3. ¹³⁸ deest 3. ¹³⁹ ludelmum 3. ¹⁴⁰ imponere 3. ¹⁴¹ olim add. 3. ¹⁴² celebratur 2. ¹⁴³ ludovino 2. ¹⁴⁴ tradidit 1. subdidit suæ 3. ¹⁴⁵ In 1. ¹⁴⁶ octo — Nactus in loco raso 2. ¹⁴⁷ merbachia 1. 2. ¹⁴⁸ cumdulfi villam in 1. ¹⁴⁹ cavia 3. ¹⁵⁰ harvia 2. ¹⁵¹ guadulvilla 3. ¹⁵² efficere 3. ¹⁵³ delegaverat 3. ¹⁵⁴ volentibus corr. nolentibus 3. ¹⁵⁵ hujus regni 3. ¹⁵⁶ Talem 1. ¹⁵⁷ difficilem 1. ¹⁵⁸ eadem corr. Is de 2. Is de 3. ¹⁵⁹ Qui 2. ¹⁶⁰ pauliniacensem 1. ¹⁶¹ hilarii 3. ¹⁶² hermundies 3.

NOTÆ.

(59) Cf. Flod., Hist. Rem. III, 21.

(60) Cf. ejus chartam apud Benoit, p. LX.

(61) Issey, cf. diploma Zwentiboldi ap. Bouquet IX, p. 578; Caroli Simplicis, ibid., IX, p. 553.

(62) Rausières en Haye, Belleville, Meillery, Marbache.

(63) V. diploma Bonquet, IX, p. 545.

(64) Domèvre.

Germaniæ Galliam Belgicam incendit. Quorum nuntio perterriti cenobitæ sancti præsulis Apri, veneranda ejus pignora in urbem deferunt, demumque ne a præfato pontifice vi retineretur furtim referunt, atque per longa annorum curricula abscondunt. Hic ergo divinæ religioni insistens, 7 annis sacerdotio infulatus 5 Kal. Februarii rebus est humanis exutus, atque ante altare beati Petri apostoli infra civitatem est tumulatus.

31. Cui pastor (65) et amor gregis domus Gauzlinus successit (922), vir summe catholicus ¹⁷¹ atque monasticæ religionis cultor devotissimus. Qui Francorum nobili sanguine ortus, in palatio inter regni proceres est altus, atque mox futurus pontifex, super multos sui generis coetaneos emittit ¹⁷² geminæ scientiæ dono. Omnium ergo votis pontificali infusa ^B sublimatus, 16 Kal. Aprilis est, Christo favente, ordinatus, dulcedinemque suæ prosapiæ benivolentia clementissimi cordis serenitateque adeo jocundi vultus et lenitate sermonis sedule superabat ¹⁷³, totus in vigiliis, in elemosinis intentus. Qui ad cumulum bonorum suorum, 14 ordinationis suæ anno, nutu Dei regulam sancti Benedicti hujus regni habitatoribus omnibus ignotam, diu quesitam, proculque inventam, sancti Apri instituit loco. Cenobium sanctæ Dei ¹⁷⁴ genitricis Mariæ Buxeriis a fundamentis construxit, chororum ancillarum Dei inibi constituit, rebus et prædiis ac ornamentis decoravit. Ob cuius facti meritum suo successori præsuli Gerardo est a Deo præmonstratum cum martyri Apollinari in celesti gloria sociatum (66). Cujus gloriosi facti occasionem ^C operæ precium reor posteris tradere ad rememorationem ¹⁷⁵.

32. Denique Hardradus ¹⁷⁶ præfati pontificis ¹⁷⁷ Gauzlini frater germanus, in militari studio vir quam maxime strenuus, in bonitate morum cunctis percarus, quadam vice super Murt fluvium venationis exercitationi insistebat ¹⁷⁸. Contigit itaque, ut canes ejus aprum ferocem insequerentur, quorum coactus latratibus, mortem contiguam idem aper effugere nitentur. Qui diu per quæque avia discucurrit ¹⁷⁹, tandemque in montem supra Buxeriis villam situm fugitando pervenit. Quo pertingens, sub quadam spinosa arbore fixit gressum, moxque subsequens latrando grex canum, divina virtute celerem ^D continuit gradum. Fera sub arbore stabat intrepida, vis latrantium ¹⁸⁰ a longe subsistebat muta et stupida, nec ullatenus audebat proximare ad spineti vicinia ¹⁸¹. Prædictus miles equitando insequitur, rem insolitam

A sibi contigisse demiratur; equo desiliens, fructum ingreditur, altare dirutum cum circumvicinis edificiis contemplatur. Ergo rem veneratus divinarum, seramque sinens abire securam, ad propria celer repedit, fratri suo pontifici acta et inventa nuntiat. Dominus autem præsul certos ¹⁸² nuntios dirigens, et a majoris ætatis senibus, quomodo se res haberat exquirens, didicit ab antiquo ecclesiam sanctæ Dei genitricis inibi constructam, sed vetustate consumente ¹⁸³ et incuria negligente desolatam. Astruebant etiam, noctu inibi quam sepe divina luminaria splendere, et loca proxima sua claritate perfundere. Quod pernoscens præsul venerabilis, permixtè letatur ¹⁸⁴. Et quia mons prælibatus ad Metense pertinebat episcopium, petiit ¹⁸⁵ a Teodorico præsule (67) qui et Sixtus vocabatur, illum sibi dari per concambium ¹⁸⁶, conferens illi sancti Petri ¹⁸⁷ apostoli baculum venerabile ¹⁸⁸, quem beatus Manuuetus secum detulerat a Romana urbe. Adepto itaque monte, ecclesiam restruxit ¹⁸⁹, ac super stipitem ¹⁹⁰ præfate arboris altare in honore beatæ Mariæ stabilivit. Quoniam ¹⁹¹ ejusdem Dei genitricis precibus inibi sanabantur infirmi diversis detenti languoribus, et vota vulgaris populi ibidem consuebant sepius, divina inspirante clementia dignum duxit, ne diutius ¹⁹² careret cultibus. Cepit vero cogitare, quatinus in eodem oratorio, si Deo donante inveniri possent, sanctimonialium virginum societas fieret, quæ sub regula sancti Benedicti obsequiis perpetuæ Virginis deserviret. Quod sane factum per divinam clementiam meruit profectum. Nam Deo præordinante invenit quasdam sanctimoniales, velut oves errantes, sed tamen æternæ vitæ pascua ¹⁹³ querentes, in Dei dilectione ferventes, et ad serviendum illi locum remotum desiderantes; quarum miseratione permotus, consulto domni abbatis Archemboldi, qui præerat cænobio ¹⁹⁴ sancti Apri, ceterorumque ¹⁹⁵ fidelium, jam dictam cellulam eis ad habitandum delegavit, præficiens ¹⁹⁶ eis Rothildim abbatissam, quæ earum regeret vitam. Atque ut ibidem liberius possent rebus vacare spiritualibus, providit illis, unde viverent de episcopii possessionibus, ecclesiam videlicet in eadem villa Buxeria cum decimis et omnibus ad eam pertinentibus, nec non capellam Porcheræ curtis cum omni decimatione. Tale ergo ¹⁹⁷ fertur habuisse exordium Buxeriense cenobium, quod Deo ¹⁹⁸ iuvante in dies sumit incrementum.

33. Venerandi autem hujus pontificis ¹⁹⁹ tempo-

VARIE LECTIONES.

¹⁷¹ summe chat. 2. ¹⁷² emicuit 3. ¹⁷³ sperabat 3. ¹⁷⁴ deest 2. ¹⁷⁵ remotionem 3. ¹⁷⁶ Hardradus, N. super V scripto 3. ¹⁷⁷ deest 2 ubi gauzlini. ¹⁷⁸ existebat 1? ¹⁷⁹ discucurrit 3. ¹⁸⁰ latrandum corr. latrantium 1. 2. latrantium 3. ¹⁸¹ vicinia 3. ¹⁸² illuc add. 2. 3. ¹⁸³ consumptam 3. ¹⁸⁴ et ecclesiam restruere consilium tractando meditatur ad l. 2. 3. ¹⁸⁵ petit 3. ¹⁸⁶ concambium 2. ¹⁸⁷ a. p. 2. 3. ¹⁸⁸ venerabilem 3. ¹⁸⁹ restructxit 1. ¹⁹⁰ stipem 3. ¹⁹¹ autem add. 3. ¹⁹² divinis add. 2. ¹⁹³ deest 1. 2. ¹⁹⁴ s. a. c. 2. 3. ¹⁹⁵ ceterorumque 2. ¹⁹⁶ proficiens rec. manu corr. pref. 2. ¹⁹⁷ deest 3. ¹⁹⁸ dō e corr. 2. ¹⁹⁹ autem gauzlini 3.

NOTÆ.

(55) Hæc ex S. Apri miraculis descripta sunt.

(66) Ex Vita Gerardi, c. 17.

(67) Tunc temporis Adelbero sedit.

ribus adeo antiqua prodigia renovantur, dum tricesimo (68) ejus præsulatus ²⁰⁰ anno, cruces apparuerunt in vestibus, quas Omnipotens, ut in historia ecclesiastica legimus (69), ad infidelium confutandam incredulitatem sinit apparere mortalibus. Is adquisivit sedi, cui pontificabatur, alodium ²⁰¹ in Boiaco (70) ab ²⁰² Angelberto ²⁰³, et a Fulmaro silvam in Brieri valle. Quique a rege Ottone adeptus est abbatiam Medii monasterii, ea lege ut Fredericus dux, dum adviveret, advocatiam retineret, ac pontifex præbendam loci ordinaret, postque finem ducis tota abbatia ad episcopum perveniret. Teloneum quoque civitatis et comitatum per præceptum regis Heinrici ²⁰⁴ optinuit (71) abbatiamque Pauliniacensem et Derversem ²⁰⁵ atque de Offonis villa solide possedit. Isdem ²⁰⁶ per concambium ²⁰⁷ dedit Archado ²⁰⁸ episcopo Linguonensi abbatiam de Varennis ²⁰⁹, et contra Archadus ²¹⁰ dedit Tullensi episcopo ²¹¹ quicquid in Bosonis monte (72) et Ursacii villa et Sejonz videbatur habere. Adeptus est etiam a Rotgero ²¹² comite Amboldi ²¹³ villam (73) in pago Ordonensi ²¹⁴ (74), et ab Eva comitissa Angeriacam ²¹⁵ (75) villam cum capella, et Molisiam, et villam quæ dicitur Girinvicinus (76), et Nordalli vadum ²¹⁶, et partem in Buchuliaco ²¹⁷, et Radaldi villam (77), et Sionni villam, et ecclesiam quæ dicitur ²¹⁸ in villa Blascius, et partem ecclesiæ in Rameii ²¹⁹ villa, quæ solvit 5 solidos; et ab An-

gelranno ²²⁰ duos mansos in villa quæ dicitur Portus, et ab Hanone ²²¹ ecclesiam de villa Bladini. Hic tempore Ottonis imperatoris probavit cum 12 ingenuis hominibus contra abbatissam de Andelach, Bodonis monasterium esse subjectum ecclesiæ sancti Stephani, et ab eodem imperatore nactus est medietatem telonei de monte sancti Eliphii (78). Idem impetravit ab Heinrico rege per adjutorium Ebahardi ²²² comitis, quicquid ipse rex possidebat in Gundulfi villa (79). Qui (80) felix vir in semel arrepto proposito boni operis jugiter omnibus mirabilem extendens animositatem, post in Christi militia multiplices labores, quadrienni languore ²²³, ut alter Job a Domino probatus, 44 sui episcopatus anno, 7 Idus Septembris (962) cælicas recessit ad sedes. Delatus ergo a clero et populo in Buxeriensi ²²⁴ cœnobio, dignissimam, sicut vivens jusserat, accepit sepulturam, inter choros virginum, quas illic plures numero vitæ districtioris aggregaverat, longis seculis in Dei laudibus excolendam ²²⁵.

34. Interca (81) domno Gauzolino Tullensis sedis pontifice rebus humanis exento, qui morum illustris sanctimonio, angelorum, ut credimus, in cælis est ascitus consortio, plebs Leucha graviter merebat tanti orbata pastoris solatio. Erat tunc temporis venerandus Bruno Aggripinæ ecclesiæ summus pontifex, qui in tota Germania sibi que finitimis partibus imperiales agebat vices, utpote Magni Ottonis au-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁰ episcopatus 3. ²⁰¹ alodium 3. ²⁰² deest 1. 2. ²⁰³ angeberto 1? ²⁰⁴ henrici 1. et infra. ²⁰⁵ derversem 1. corr. derversem 2. ²⁰⁶ Idem 2. 3. ²⁰⁷ concambium 2. ²⁰⁸ archado 3. ²⁰⁹ uerenis 1. ²¹⁰ archardus 2. achardus 3. ²¹¹ ecclesia 2. 3. ²¹² rogero 1. ²¹³ ambodi 3. ²¹⁴ ordernensi 3. ²¹⁵ angwiciam 3. ²¹⁶ ualum corr. ualum 2. ²¹⁷ buchuliaco 3. ²¹⁸ in villa quæ dicitur 3. ²¹⁹ ramei 2. ramey 3. ²²⁰ angelanno 1. ²²¹ hamone 3. ²²² ebardi 3. ²²³ langore 1. semper. ²²⁴ buxiensi 1. ²²⁵ Hoc loco 2. vitam S. Gerardi a Widrico scriptam inseruit, in 3. vero hæc ex ipso excerpta leguntur. Omnipotens autem Deus, qui gregem hereditatis filii sui, ne insidiis et prædæ diripientis inimici pateat, pastorum benedictione consolatur, ecclesiam, rectoris solatio destitutam inter fluctus seculi jactari sine remigio nolens, visitavit, eique ut dominus præsul Gerardus præesset, instituit. Qui antequam sciret vocare patrem et matrem, quodam præsagio designatus episcopus, scolis traditus, hinc clericatus honore in ecclesia sancti Petri apostolorum principis apud Coloniae donatus, ut nobilissimus nobiliter est educatus. Nec multo post augusti Ottonis auctoritate, agente quoque germano ejus domno Brunone Coloniensi archipræsule una cœntorum acclamatione electus, 4. Kal. Aprilis Leuchorum urbis sacratus est antistes. De cujus ammirandis operibus plura effari supersedemus, quia ejus memorandarum virtutum liber penes nos retinetur. Hic adeptus est præceptum..... abbatiam usurpavit. c. 21 Widrici. Frælibato autem Dei præsuli summum fuit studium in constructione Dei ecclesiarum, quæ et decoravit exoptabili munere, plurimorum scilicet sanctorum pignoribus. Basilicam suæ sedis a fundamentis reparavit, cum reliquis sibi annexis ecclesiis. Sanctæ quoque Dei genitricis ecclesiam juxta pontificalem cameram officinasque sui palatii decenti honore construxit. Abbatiam sancti Mansueti primi hujus sedis pontificis pene adnullatam in decentem statum restituit, ejus a fundamentis cœnobium restruxit. Sancti quoque Gengulfi abbatiam ad meridianum introitum civitatis primus extruxit, ibidemque sanctimonialium cœtum sub normali vigore Deo servire constituit. Corpus beatissimi confessoris Christi Apri diu absconsum ejus meritis Dominus revelavit, ipsiusque sororis beatissimæ virginis Aprontæ corpus non modico precio a Trecassinensibus emit. His et aliis sanctorum laborum exercitiis adornatus, plurimis etiam miraculorum signis in populis declaratus, 51 anno præsulatus regimen servavit, et 8. Kal. Maii glorioso sine spiritum cœlis reddidit. Cujus venerabile corpus in medio suæ sedis choro honeste tumulatum plurimarum fulget prodigiis virtutum, si id exigat vera fides potentium. Huic extitit successor d. Stephanus *sq.*

NOTÆ.

(68) Ann. Hersfeld, a. 958; Ann. Corb., a. 959. D
(69) Hist. eccl. Tripart, lib. v, lin. ed. Paris. 1541,
p. 412.

(70) Bosc. sive Bouc.

(71) V. diploma ap. Benott, p. XVIII.

(72) Bauzeumont.

(73) Ambleville.

(74) Ornois.

(75) Aingerey.

(76) Girovoisin.

(77) Fortasse Rainville prope Soulosse-sur-le-Vair.
CALM.

(78) Cf. diploma Ottonis II, a. 974. ap. Benott,
p. XIX. Est Mont S. Elophe prope Soulosse.

(79) Vid. dipl. ap. Benott, p. XVIII.

(80) Quæ sequuntur ex Mirac. S. Apri sumpta
sunt.

(81) Integrum caput ex Widrici Vita Gerardi c. 3
descriptum.

gusti germanus frater. Ipse autem prænominatus A princeps tum forte aberat, quia fines Italicos causa urgente adierat. Mœstus ergo Leuchorum populus, consilio viduatus pastoris, ad memoratum archipræsulem Brunonem legatos dirigit, desolationem suam humili suggestione intimat, utque sibi succurratur suppliciter expostulat, ne velut grex errabundus, pastore perduto, dispereat. Is vero clementis compassione animi eorum et lamentationi condolens, ipsamque urbem, Franciæ regno confinem, Romano nuperrime adjunctam imperio perpendens, summa mentis angebatur sollicitudine, cogitans, quem eidem ecclesiæ idoneum juxta canonum scita potuisset pontificem eligere, secundum divinæ religionis cultum cum bonitate morum sapientiæ sale conlittum et in scientiæ secularis studio exercitatum. Sed Deus, qui in bonis ²²⁶ semper dispositionibus piorum assistit effectibus, ejus non permisit animum diutinis agitari curarum fluctibus, suoque inspiravit ²²⁷ consilio, venerabilem Gerardum huic præficiendum officio asciscere, quem constabat ut lem superni dono conditoris in cunctis existere. Ea tempestate idem Dei famulus cellarii obedientia impeditus, pro quodam non maximo excessu in levioris culpæ nexu infra claustralia erat septa constitutus, ibique lacrymarum ac orationum holocausto sese immolabat attentius; quem ideo cælestis dispensatio hac parva permisit temptari afflictione, ut cunctis palam innotesceret hic vir eximius, cujus foret meriti ante oculos divinæ contemplationis. Religiosus ergo pontifex Bruno ad sese primos cleri convocat, eis cœpiscopi sui domni Gauzlini ²²⁸ transitum flebiliter notificat, quemque illi successorem dignum subroget, familiariter consultat. Mox decanus divinæ amator religionis, sani prudens consilii, ejus consultibus hæc reddidit: *Sî, domine præsul, meo dignari tantillo credere dicto, fratrem Gerardum huic gradui præ ceteris idoneum veridico ²²⁹ assero testimonio, quem vera humilitate subjectum, prompta obedientiæ clarum, longanimi patientiâ certissime attestor probatum.* Insuper ejus diutinam in pœnitentiâ perseverantiam intimat, Dei que nutu ad sibi credendum mentem præsulis non tarde inclinât. Tunc decanus prælibatus beatum Gerardum a claustris pœnitentiâ rapit, ad domum propriam insperato adducit, balneatum vestibus nitidis ex suo induit, mirantique, quid novi portenderet, eum fore episcopum prædicat. Sed vir Domini in humilitatis fundamento firmiter stabilitus, huic ordinationi cunctis obnatebatur viribus, magisque elegit pristinum pœnitentiæ otium repetere, quam hujus laboriosæ

prælationis prægravari pondere. Tamen plurimum reclamans, plurimum repugnans, coram jam dicto archipræsule deducitur, et sub jussione obedientiæ pontificalem apicem suscipere compellitur. Dum ergo annus incarnationis domini 965 curreret, Leuchiam urbem adducitur, obliisque populorum turmis cum hymnisonis laudibus excipitur, ac, sicut mos exigebat, præsulari sede intronizatur. Itaque fit mira exultatio in commixto populo, omnes tripudiant pro pastore adepto, cunctorum terguntur lacrimæ hujus ingressu novo. Omnes sibi divino nutu datum adseverant, atque in ejus ordinationis assensu plausibiliter insonant. O si quem gesta ejus delectat audire, librum vitæ et actuum ejus, qui apud sepulcrum ejus retinetur, perlegat, et illic pleniter inveniet.

B ³⁵. Huic ²³⁰ ergo viam universæ carnis ingresso (994), domnus Stephanus successor ejus exiit, nobili Parisiensium stirpe editus, de Lineri villa (82) antiqua propagine ortus. Qui in Metelacho ²³¹ (85) cenobio 8 Kal. Julii pontificali unguine consecratus, modico temporis spatio, anno ²³² scilicet et semis, regimine potitus, 4 Idus Martii (996) vita excessit apud Bodonis monasterium, et juxta beati apostolorum principis Petri altare est tumulatus apud Medianense cœnobium (84).

C ³⁶. Sed hæc eadem Leucorum civitas suo rectore destituta, nequaquam diutius est, Deo disponente, pessumdari permessa. Nam votis utriusque fidelium ordinis, aspirante clementia divinæ majestatis, triumphatoris invicti, domni ²³³ videlicet Ottonis tercii augusti, decreto statuente, domnus Bertoldus (85) nobilissimis Alemannorum natalibus ortus, in sancta religione conspicuus, per Dei providentiâ electus, in hac sede est 5 Idus Octobris pontifex ordinatus. Qui prædecessoris sui domni Gerardi mores et instituta pro posse imitatus, non valet explicari, quantæ bonitatis et magnificentæ operibus ad propriam decorandam sedem fuerit comprobatus. Nam diligenter clerum instituens, viros prudentes famulari ²³⁴ dilectione præ ceteris amplectens, eorumque consilio in omnibus nitens, urbem rebus auxit, sapientiâ decoravit, provida dispensatione munivit. Quis autem queat ullo rationis affatu pandere, quam prudens et cautus fuerit in omni sua re disponenda, quæ et quanta suæ ecclesiæ acquisierit ornamenta, quibus ædificiis claustram sui cleri adornaverit ²³⁵, quibus emolumentis suam sedem amplificaverit? Verum pauca perstringamus de pluribus, cum singula percurrere sufficiat nullus. Illic adquisivit a Theodorico duce Askeim ²³⁶ villam (86) et Aivaldi ²³⁷ curtem et Monolii villam,

VARIE LECTIONES.

²²⁶ deest 1. ²²⁷ inspirante 1? ²²⁸ gauzelini 1? ²²⁹ juridico 1? ²³⁰ Huic exiit successor domnus Stephanus nobili Parisiensium 2. 3. ²³¹ metelacho 2. 5. ²³² annis 1. ²³³ deest 1. ²³⁴ famulari 2. familiariori 3. ²³⁵ ornaverit 3. ²³⁶ askim 1. aschei 3. ²³⁷ aivaldi 5.

NOTÆ.

(82) Lureville.

(83) In diœcesi Trevirensi.

(84) Cf. Chron. Mediani mon. SS. IV, p. 91.

(85) Benost ante Bertholdum Robertum, quemdam

episcopum fuisse electum monet p. 341, diplomate allato, quod cum nondum editum invenimus, nec incertam relinquo.

(86) Acreignes, Haraconr, Mauonylle.

dans in concambium ²⁸⁰ Vamplenam villam et reli-
 quas quas dominus ²⁸⁰ Geraldus p̄sulis à duce Bea-
 trice pro Barro monte acceperat. Adeptus est eccle-
 siam de Sorciaco ²⁸⁰ ab Hugone clerico, et pradium
 Dominica via ²⁸¹ dictum, et ecclesiam quæ dicitur
 Castellum, et alodium Baddonviler ²⁸² dictum, et
 ecclesiam et castellare de Pauniaco ²⁸³ (87), et præ-
 dium de Pauniaca villa, et terciam partem silvæ de
 Haseio ²⁸⁴ prædium de Marceio, et partem Odel-
 rici in villis de Wasleio et de Longort et de Laio et
 de Orcad's. Item impetravit (83) ab imperatore
 Heinrico et ²⁸⁵ bannum venationis super Mosam
 Quivium (1011), a Segintensi ²⁸⁶ comitatu (89) usque
 Sorciacum ²⁸⁷. Ipse reimpetravit ²⁸⁸ ab eodem impe-
 ratore ²⁸⁹ reddi ecclesie suæ ²⁹⁰ villam in Hals-
 acio ²⁹¹ sitam (90) quæ vocatur Berchem ²⁹², et the-
 loneum et districtum minæ. Adquisivit etiam ab
 Emma comitissa prædium quod dicitur Fontiniacum,
 et a præfato imperatore quicquid in Caulei ²⁹³ villa
 videbatur habere. Cenobium quoque in honore ²⁹⁴
 sancti Salvatoris in saltu Vosago construxit, quod
 diversis ecclesiasticis ornamentis decentissime locu-
 pletavit, et stipem ex his quæ adquisierat ad vi-
 ginti monachorum cœtum inibi delegavit. Eccle-
 siam beati baptistæ Johannis, quæ dicitur ad Fontes,
 necnon basilicam venerandi pontificis Vedastii
 intra suam sedem edificavit, cum ecclesia sanctæ
 Genovefæ ²⁹⁵ virginis (1018). In saltu ²⁹⁶ Vosago re-
 struxit Bodonis monasterium, necnon sancti Deoda i
 cenobium. Valvas suæ sedis miro polivit decore,
 altare summum incomparabiliter exornavit auri ac
 gemmarum fulgore, innumerabilia vasorum ²⁹⁷ ad-
 quisivit genera pulcritudine et multitudine nullo
 precio taxanda ²⁹⁸. Quique ut apes prudentissima
 undecumque perquirens, quomodo ecclesie suæ se-
 dis posset prodesset, pernoscensque ²⁹⁹, qualiter ne-
 quam et detestabiles homines suo prædecessori
 Conno ³⁰⁰ Gerardo fuissent injuriati, eos usquequa-
 que ob vindictam sanctæ ecclesie est persecutus ³⁰¹,
 ac ipsorum foveas, ubi velut crudeles feræ abscon-
 debantur, funditus evertit; castrum scilicet de
 Reuvalt ³⁰² et de Pauniaco, omnem quoque ³⁰³ illo-
 rum odiosam progeniem ita adnullavit, ut nemini
 ex ipsis diutius pullulare possibile sit. Hic ergo 22

A annis pontificali honore potitus, non est facile nar-
 ratu, quid utilitatis ejus desiderabilis vita contulerit
³⁰⁴, quid detrimenti ejus præsentis seculo lugenda
 mors effecerit, quia ad ipsius enarrandos actus om-
 nis lingua succumbit, majusque dispendium præbuit
 ejus obitus inconsolabiliter flebilis, quam, si fas est
 dici, profuisset illius vita omni mundo exoptabili.
 Itaque 8 Kal. Septembris beato sine hominem exiens,
 ita suo casu propriam sedem pessumdedit, ut de eo
 ab omnibus possit veridice protestari: « Bertoldus
 cunctis succiduis sibi ³⁰⁵ incomparabilis. » Sepultus
 autem est in medio suæ pontificalis ecclesie, incon-
 solabilem relinquens fletum omni nostræ patriæ.

37. Quem subsecutus est dominus Herimannus nobili
 Agrippiniensium ³⁰⁶ genere procreatus, litterarum
 studiis, ut decet nobiles, adprime eruditus. Qui 13
 Kal. Januarii pontificali sacratus unctione, in sibi
³⁰⁷ a Deo injuncto munere septennali vixit tempore.
 Ipse corpus beati Amonis a cœnobio gloriosi ³⁰⁸
 Mansueti transtulit et ³⁰⁹ in ecclesia episcopalis sedis,
 ubi nunc honorifice veneratur, collocavit. [Is ³¹⁰
 quamquam nihil prædiorum suæ ecclesie adquisie-
 rit, præventus brevitate temporis, tamen eam diversis
 pro posse suo ³¹¹ decoravit ornamentis. Nam sedi
 domus sancti Stephani contulit non minimam auri
 quantitatem, de quo disposerat fieri miri decoris
 calicem. Singulis etiam abbatibus suæ dioceseos ³¹²
 argenteas adtribuit coronas, amplians eas palliorum
 diversitate numerosa. Ipse perfecit castrum Rodortei
³¹³ (91) a suo prædecessore inchoatum, Domnique
 C Martini castellum a fundamentis construxit firmum,
 custodiæ circumvicinorum prædiorum utilimum.
 Quique ³¹⁴ ecclesiam sibi a Deo commissam ita sapienti
 gubernamine rexit, ut integram pacem a
 cunctis circumvicinis hujus sedis adversariis habue-
 rit; nec quisquam ejus præcessorum ³¹⁵ ac succes-
 sorum in tanta tranquillitate hunc episcopatum ³¹⁶
 gubernavit]. In qua ³¹⁷ etsi nihil proprio sudore
 adquisivit, tamen suppeditante ³¹⁸ Dei gratia nihil
 detrimenti de his quæ possidebat pertulit. Ab hac
 ergo terrea mole exemptus Kal. Aprilis apud san-
 ctum Gereonem est honorabiliter Colonie tumulatus,
 in cuius cenobio fuerat a puero sapientiæ divinæ et
 D humanæ lacte sapienter ³¹⁹ educatus ³²⁰.

VARIE LECTIONES.

²⁸⁰ concambium 2. ²⁸⁰ beatus 3. ²⁸⁰ sortiaco 2. ²⁸¹ p. de Nintania 3. ²⁸² de baddonwiller d. eum
 ecclesia 3. ²⁸³ pauniaco 1. et infra pauniaca. ²⁸⁴ sascio 1. ²⁸⁵ deest 3. ²⁸⁶ segintensi 5. ²⁸⁷ sortia-
 cum 1. 2. ²⁸⁸ impetravit 3. ²⁸⁹ impetore 2. ²⁹⁰ deest 3. ²⁹¹ halsatio 2. ²⁹² [berchem 1.] et mer-
 catum et bannum in eadem villa Berkem add. 3. ²⁹³ taulei 3. ²⁹⁴ deest 1. 2. ²⁹⁵ genovefæ 2. ²⁹⁶ au-
 tem add. 2. 3. ²⁹⁷ inibi add. 2. 3. ²⁹⁸ m. taxanda 1. ²⁹⁹ pren. 2? ³⁰⁰ deest 1. ³⁰¹ pros. 1. corr.
 pers. 2. ³⁰² . . . reuvalt 2. Mirovalt 3. Mirovalt etiam Benoit p. 346. dixit. ³⁰³ omnemque 3.
³⁰⁴ nobis e. 3. ³⁰⁵ sibi succiduis 3. ³⁰⁶ agrippiniensium 3. ³⁰⁷ visibili 1. ³⁰⁸ præsulis add. 2. 3. ³⁰⁹ deest
 4. ³¹⁰ Is—gubernavit desunt 3. — 2. alio atramento pergit. ³¹¹ suo p. 2. ³¹² diocesis 1? ³¹³ ro-
 dortei 1. ³¹⁴ vocabulum erant 2. ³¹⁵ præcessor ac successor 1. ³¹⁶ hanc ecclesiam 2. ³¹⁷ q. sede 3.
³¹⁸ d. s. 3. ³¹⁹ sagaciter 2. 3. ³²⁰ Sequitur in 2. vita Brunonis auctore Wiberto, in 3. zero hæc: Qui suc-
 cessit lux orbis venerabilis Bruno, postmodum Romanæ sedis papa electus a Domino. De cuius actibus hic
 multum dicere supersedemos, quoniam ea alibi ad plenum descripta esse novimus. Hoc tantum hic inserere

NOTÆ.

(87) Pagny.
 (88) V. diploma ap. Benott, p. XXIV.
 (89) Saintois.

(90) Cf. Chron. Mediani monasterii SS. IV, p. 92.
 (91) Rortey.

58. Viam igitur universæ carnis ingresso pontifice Herimanno (1026), successit venerabilis Bruno, qui postea in Romana urbe apostolatus functus honore Leo nonus nomen accepit. Quapropter si aliquem fidelem audire delectat quæ et quanta in episcopatu Leuchorum gesserit, et quomodo in Romana urbe pontifex factus se habuerit, librum de vita et virtutibus, qui in ecclesia beati Apri habetur, perlegat, et illic pleniter inveniet ³⁸¹.

59. Quoniam gesta priscorum ³⁸² pontificum hujus sedis, prout contigit, scripta cognovimus, videtur nobis incongruum, ut acta venerabilis Udonis ³⁸³, qui fuit in hac sede successor ³⁸⁴, sanctissimæ memoriæ papæ noni ³⁸⁵ Leonis sub silentii sera occultemus ³⁸⁶; sed ad cognitionem sequentium recordationi tradamus servanda ³⁸⁷. Fuit hic ex nobilissima parentum ³⁸⁸ stirpe ortus, ex utraque parte regali stemmate clarus. Pater ejus dictus est comes ³⁸⁹ Riquinus, ex Reubariorum regione ortus; mater vero ejus, Mathildis nomine, ex Alemannia duxit genus. Ambo ab avitis parentibus prædiorum redditibus et divitiarum amplitudine præditi, divinæ religionis calore fervidi, non multum flectentes animos ad disponendos honores hujus seculi. Hunc itaque puerulum fere decennem Deo dicatum glorioso Leuchæ sedis præsulì Brunoni tradiderunt divinis literis imbuendum, ac venerandæ congregationi ³⁹⁰ domus sancti Stephani canonice ³⁹¹ adnectendum. Qui sub domni Walteri, postea prædictæ congrega-

tionis decani, doctrinæ bonæ ³⁹² eruditus, ad sufficientiam instructus, omissis puerilibus, immo juvenilibus nugis, sollicitè vacabat psalmis et orationibus. De sumptibus sibi a parentibus ³⁹³ quanvis admodum satis ad mensuram decretis ³⁹⁴ parce vivebat, et si qua sibi exinde resederant, indigentibus erogabat, ac cum columbina simplicitate prudentiæ serpentis insistebat ³⁹⁵. Gloriosus ergo pontifex Bruno cernens eum in utilitate sanctæ ecclesiæ ita ad alta ³⁹⁶ crescere, intimo lætabatur corde, atque cogitabat eum qualitercumque quolibet honore exaltare. Nam Gebzone primicerio humanis rebus exempto ³⁹⁷, istum promovit ad honorem ejusdem primiceriatus, quamvis tunc primum adhuc imberbis intraret adolescentiæ gradus ³⁹⁸.

60. Virginitatem suam regi cælorum voverat, pro qua retinenda ejus majestatem indefessis precibus exorabat ³⁹⁹. Huic Deo placitæ et sanctæ voluntati nequam non defuit temptator, qui eum noctu et diu ⁴⁰⁰ insistendo, a sancto nitelatur avellere proposito. Itaque secundum humanam fragilitatem suum animum ad ejus pravam ⁴⁰¹ suggestionem obsequendam inclinaverat; et nisi Dominus adjuvisset ⁴⁰², paulo minus ejus anima in inferno habitaverat. Nam divina præventus gratia, in diutinum incidit languorem, nec hostis antiquus in eum malignam prævaluit adimplere suggestionem ⁴⁰³. Sed ut Deus omnipotens ostenderet, hanc se ei infirmitatem causa correctionis transmississe, in somnis per sanctum Johannem evange-

VARIE LECTIONES.

placuit, quod abbatias Mediam monasterii et sancti Deodati dono Chonradi gloriosi imperatoris receperit, ac solide in propria vestitura sanctæ Leuchorum sedi reliquit. Is etiam inter multa, quæ suæ contulit ecclesiæ, præbendam fratrum canonicorum sancti Stephani admodum ampliavit, reddendo eis Muniri vallem cum ecclesia et cunctis appendiciis, et Ranculfi quoque villam et omnia ejus appendicia, necnon ecclesiam de Luciaci pro memoria suæ ordinationis, ut per manus decani claustris suæ sedis fieret exinde fratribus ea die congrua refectio et centum pauperibus elemosynæ largitio. Qui etiam ad apostolicam sedem provocatus, non immemor suæ primitivæ sedis, Tullensis videlicet ecclesiæ, Romæ in ea synodo, in qua sanctum Gerardum constituit nominari in sanctorum numero, fecit consecrationem domni abbatis Dervensis cœnobii sancti martyris Bertharii. Siquidem præfata abbatia Dervensis ab antiquo, scilicet a Garibaldo Leuchorum præsule, filio Volfadi, cujus temporibus fuit constructa eadem abbatia, fuerat huic sedi subjecta dono et benedictione; sed comes Odo violenter eam tenuerat et quendam ejusdem loci fratrem Milonem nomine, accepto non modico precio, eidem cœnobio præfecerat, et ad suffocandam subjectionem ecclesiæ Leuchorum eum a Rogerio Cathalaunensi præsule ordinari coegerat. Dum ergo beatissimus papa Remis synodum ageret, idem Milo pœnitentiæ motus, quod injuste ordinationem suscepisset, publice coram domno apostolico satisfacit, donum abbatie reddidit, Cluniacum abiens in bona conversatione vitam duxit. Totius autem congregationis consensu domnus Wandelgerus ejus loco subrogatus (92), ad subvriendam omnem occasionem petiit a Cathalaunensi præsule Rogerio benedictionem, qui inventis occasionibus distulit illius ordinationem. Jam dictus vero Wandelgerus Romæ domnum apostolicum, qui adhuc Tullensem gerebat plebem, adiit, cunctam rem ordine pandit, consilium ejus et solamen exoravit. Dominus ergo papa archiepiscoporum consilio Helinardi Lugdunensis, Hugonis Besontiensis, Mainardi Senonensis et aliorum pontificum, qui synodo interfuerant, prædictum abbatem ordinavit, et ob memoriale facti eum suo pristino nomine Brunonem scilicet vocari instituit, ac quædam privilegia de rebus ejusdem abbatie, sua auctoritate roboravit Quoniam, etc. ³⁸¹ 2. in vita Brunonis media deficit. ³⁸² priorum 3. ³⁸³ udonis 3. ³⁸⁴ deest 3. ³⁸⁵ noni papæ 3. ³⁸⁶ occultamus 3. ³⁸⁷ s. l. 3. ³⁸⁸ progenie p. stirpe editus 3. ³⁸⁹ deest 3. ³⁹⁰ congregationis 1? ³⁹¹ deest 3. ³⁹² doctrina impense 3. ³⁹³ apparentibus 3. ³⁹⁴ directis 3. ³⁹⁵ transcursis ergo puerilibus annis ac in divio Pythagoricæ y literæ adolescentiæ gradibus ascensis dextrum callem studiose recurrebat atque per arctam viam de virtute in virtutem ascendendo diutius proficiebat add. 3. ³⁹⁶ altare 3. ³⁹⁷ e. r. 5. ³⁹⁸ hujusmodi ergo promotus honore virtutum studiis studebat alios præcellere, castitatem super omnia amare, subjectos ad illam sollicitè servandam studiose commonere, nec tamen quos videbat in hac re fragiles volebat ullo modo vilipendere add. 3. ³⁹⁹ inter plurimas sanctorum memorias dilectissimi domini sancti Joannis evangelistæ nomen invocabat, ut ipso, qui erat virginis matris filius adoptivus, sibi ad ejus gratiam promerendam esset tutor ac defensor propicius add. 3. ⁴⁰⁰ interdiu 3. ⁴⁰¹ deest 3. ⁴⁰² adjuvasset. 3. ⁴⁰³ itaque continua et pene annuali infirmitate detentus a cunctis sibi familiaribus jam ad mortem usque desperabatur de. . . lis funebribus exequiis a cunctis præsentibus tractabatur add. 3.

NOTÆ.

(92) Cf. miracula S. Bercharii, c. 12; Mabili., Act. II, p. 850: *Hic vir — schedulis annotata.*

listam dignatur admonere, quatinus a perversa resipisceret voluntate. Cui et dixit ³⁰⁶: *Scias te, frater, ideo talia pati, quia votum quod Deo voveras infringere disposuisti; sed si in promisso fideliter perseverare volueris, et desiderata sanitate citius donaberis, et divina gratia in cunctis tuis actibus foveberis.* Quod ³⁰⁵ cum ³⁰⁶ in somnis hæc ³⁰⁷ se observaturum Deo annuente promisisset, erat ei simile quod quasi ³⁰⁸ tres subscriptiones præsas futurorum sibi traderet, et in os ad comedendum imponeret, quarum memoriam semper in animo retinuit, nec ulli suorum familiarium, nisi in ultimo vitæ suæ, notificare voluit. Tamen earum seriem post dicemus, cum locus oportunus evenerit. Affirmabat autem huiusmodi visionem ea ³⁰⁹ nocte sibi apparuisse, qua suo venerabili patri domno præsulî Brunoni in somnis visum est, beatum Petrum apostolum ³¹⁰ cum prothomartyre Stephano se infulatum ad principale altare apud Wormaciam deducere honorifice, et ei quinque calices aureos ad præsagium rerum sequentium tradere (95).

41. Non multo post idem gloriosus Bruno apud prædictam urbem Wormaciam ad apostolicam sedem est promotus (1049), et istum de quo loquimur venerabilem Udonem Romam duxit, cum quibusdam suis familiaribus, quique in omnibus ³¹¹ præ ceteris servitio adhæsit, idcirco illum in majori familiaritatis amicitia connexit ³¹². Biennio autem fere exacto ³¹³ (1050), domnus apostolicus antiquam patriam primamque sedem revisere voluit, et interventu ejusdem Udonis congregationi fratrum sancti Stephani ecclesiam de Tranculfi villa et prædium de Mundrivalle restituit, et eisdem canonicis privilegium libertatis apostolica excommunicatione subnixum corroboravit (94). Demum domnus apostolicus cernens eum in sancta religione de virtute in virtutem proficere, disposuit eum, præcedente cleri plebisque electione, in hujus sedis præsulatus officio sibi subrogare (1051), ac legatione ad Henricum tertium Romani imperii rectorem directa, illum sibi successorem substituere.

42. Adepto ergo honore pontificatus, ita cœpit esse in cunctis agendis rebus strenuus, veluti fuisset a primævo ³¹⁴ in his disponendis sagaciter institutus. Ventum erat Treverim 15 Kalendas Septembris ad sacræ ordinationis benedictionem, ubi Deus ei clementer ostendit suæ pietatis dispositionem. Nam, ut moris est, posito super humeros ejus sanctorum

A evangeliorum libro, trium prædictarum prædictionum ³¹⁵, quas in somnis viderat, exemplaria veridico recognovit oraculo. Siquidem primo loco a legente est recitatum divini eloquii exemplum: *Numquam legis in scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris (Math. xxi, 42).* Deinde secundum exemplum est dictum de prologo evangelii Lucæ evangelistæ: *Serviens Domino sine crimine.* Tertium autem fuit in eodem evangelista de Zacharia et Elisabeth: *Incedentes in omnibus mandatis ³¹⁶ Domini sine querela (Luc. i, 6).* Horum ergo verborum exemplaria sibi a Domino ³¹⁷ reminiscens dudum præmonstrata, veluti apes prudentissimæ dapes florum indefesse animo revolvebat. Quamlibet enim a quibusdam quasi pro nimia simplicitate reprobaretur, tamen incessanter satagebat, ut in divino servitio sine crimine ac sine querela secundum humanam possibilitatem ante Dei oculos inveniretur ³¹⁸.

43. Studebat etiam mores sui prædecessoris ³¹⁹ domni Bertoldi ³²⁰ in multiplicandis redditibus et ornamentis ecclesiæ suæ sedis pro posse imitari, atque hostes patriæ non timebat pro defensione pauperum et ecclesiarum ³²¹ inimicos fieri. Adquisivit quoque ab Haimone comite ecclesiam quandam ³²² ad servitium fratrum congregationis sancti Stephani, quam eis pro annuali die suæ ordinationis perpetualiter rememorando contradidit. In destruendo castello Vallicolorum ³²³ (95), in quo annullando suus antecessor venerabilis Bruno sine fine laboraverat, ita multumodo precatu et pretio per circumvicinos patriotas effecit ³²⁴, quod bis cum ³²⁵ armis bellicis a fundamentis dejecit. Monasterium sancti Gengulfi jam diu pene dirutum, et etiam igne combustum, in congruum reparavit statum, atque ornamentis ecclesiasticis et necessariis subsidiis ac ædificiis ampliatum, fecit divino servitio et sanctæ religioni locum aptum (96), ubi laudabiliter viget canonicali more superna servitus, et Christo annuente vigebit in perpetuum, ut speramus. Prædium sancti Aniani cum suis appenditiis in suburbio suæ civitatis situm ab Indensi abbate regali auctoritate gloriosi Henrici tertii Romanorum imperatoris per commutationem accepit (97). Pro quo etiam quasdam res hereditario jure sibi a parentibus concessas legitime delegavit (98), ubi disposuerat ædificia monachorum usus apta divina suppeditante gratia construere, ac fra-

VARIÆ LECTIONES.

³⁰⁶ v. Siquidem in apostolico habitu eidem sanctus Joannes evangelista apparuit, cujus formam quam solito sibi visam recognovit. Qui eum quare tamdiu in languore jaceret requisivit. Ipsoque respondente non nescire, videbatur sibi sat amabiliter respondisse 3. ³⁰⁷ Et 3. ³⁰⁸ deest 1. ³⁰⁹ se h. 3. ³¹⁰ deest 3. ³¹¹ eadem 3. ³¹² a. p. 3. ³¹³ quique ei p. c. in omni servitio sollicitus adh. 3. ³¹⁴ connexit 3. ³¹⁵ exacto 1. ³¹⁶ primicerio 1. ³¹⁷ superscriptionum 3. ³¹⁸ m. et justificationibus cum sine 3. ³¹⁹ den 3. ³²⁰ inveniret 3. ³²¹ p. sui 3. ³²² bellodi 1. ³²³ sibi add. 3. ³²⁴ de. . . . 3. ³²⁵ vallicolorum 3. ³²⁶ efficit 3. ³²⁷ eum 1.

NOTÆ.

(95) V. Wiperti Vitam Brunonis, II, 1.

(94) Cf. diploma ap. Benolt, p. CXXVI.

(95) Vauconleur.

(96) V. dipl. Udonis ap. Benolt, p. LXXIV et

Henrici IV regis, a. 1065, ib., p. XXVIII.

(97) V. diploma ap. Benolt, p. XXVIII.

(98) V. chartam Udonis l. i. p. LXXIX.

tres sanctæ religionis amore ferventes ad 24 ibidem congregare, et de propriis rebus suæ hereditatis, quibus plurimum abundabat³²⁰, ei congrue necessarios sumptus ordinare. Cujusmodi autem fuerit rerum ibidem ab eo destinatarum dispositio, continet apostolicum privilegium Alexandri papæ, quod in sancti prothomartyris Stephani retinetur archaismo³²⁷. Sed morte præventus nequivit ad unguem suum perducere desiderium, quod cuicumque suo successor, cui Deus velle et posse dederit, reliquit perducere ad effectum.

44. Itaque urbs Leucha suo tempore multis adversitatibus³²⁸ a circumvicinis³²⁹ compatriotis et extraneis aggravata, non tantum doluit de laboribus, quos eo vivente est perpessa, quantum flevit, quod hujusmodi sagacitatis et fervoris erga utilitatem suæ ecclesiæ virum non fuit diu possidere digna. Nam, ut jam diximus, castellum Vallicolor³³⁰, quod pene 40 annis³³¹ Leuchorum ecclesiam vehementer afflixerat, se vivente destructum³³² dimisit, quamvis eodem quo præsentem vitam transiit fraude quorundam restructum fuerit; omnes inimicos suæ sedis aut victos aut pacatos in suo sine habuit; quicquid ad pontificalem præbendam pertinebat, sicut antecessor suus Bertoldus præsul tenuerat, suo successori solide habendum reliquit. Ergo sicut superna fuit voluntas pridie Idus Julii (1069), 18 suæ ordinationis anno, ab hac luce subtractus est³³³, et in suæ sedis ecclesia ante altare sancti Blasii est honorifice tumulatus.

45. Domino Udone³³⁴ de medio facto, venerabilis Pibo ad eandem sedem mox successit³³⁵ ordinandus. Qui parentibus non infimis, scilicet patre Thietmaro³³⁶, matre vero Dudicha progenitus, de terra Saxonum oriundus extitit. Qui ab ætate primæva litterarum disciplinæ traditus, sub magistro Anno: postea futuro Agrippinensium³³⁷ præsule, scholarum exercitium transigens³³⁸, divinæ institutionis atque mundanæ peritia adprime emicuit. Dein vero jam adolescentulus in Halvertetensi ecclesia efficitur³³⁹ canonicus, ubi omnem callem prudentiæ cum modesta fortitudinis operatione inter coæquævos ita præcurrit³⁴⁰, ut cuncta officia ipsius ecclesiæ paulatim susciperet, laudabiliter perageret, quin etiam honores ecclesiæ cunctos præter pontificium

A adeo probabilis disponeret, ut exinde sublatus in regali palatio primum capellanus, postmodum factus sit cancellarius. Ibi etiam quantus fuerit principibus regni satis apparuit.

46. Qui Omnipotentis occulta dispositione³⁴¹ conceditur antistes et ordinatur Tullensis ecclesiæ (1070). Cujus ædificium non solum imperfectum, sed etiam ruinosum reperiens, non minimum condoluit³⁴², immo repedare cogitavit; quia, quod mentem ejus dirius³⁴³ angebat, sine internissione ingemiscens, de consolatione³⁴⁴ animarum sibi commissarum desperabat, quoniam qua populum doceret lingua³⁴⁵ prorsus ignorabat. Sed divina virtus circa ipsam dignabatur gloriosum ostendere miraculum, cum jam sexagenarius parvo quidem tempore loquelam³⁴⁶ inauditam (99) didicerit, qua plebem Christi satis intelligibiliter et a malis desistere et quæque bona perficere edocens, pervigili cura gubernare satageret. Porro quam infatigabilem in Dei famulatu se exhibuerit, in divini officii nocturnis horis³⁴⁷ quam assiduus fuerit, in celebritate sacrosancti mysterii, interius corde mactato, exterius quam sollemnis extiterit, in sacris ordinationibus pontificii quam angelicus apparuerit, sicut nec de memoria qui viderunt labi, ita nec futuris mortalibus facile poterit innotesci. Ille nimirum in elemosinis fuerat misericordissimus, in peregrinorum vel hospitem susceptione hilarissimus, vinctis et agro is visitator piissimus, in viduarum vel pupillorum defensione justissimus, postremo in dilectione De et proximi perseverabat ferventissimus³⁴⁸. Sicque De i gratia perfusus, quosecumque genere vel sætate tenuiores in clero considerabat, non tam verbis paternæ consolationis, quam etiam rebus sustentabat³⁴⁹.

47. Civitatem cum suburbio ceterisque suis appenditiis, quæ a diebus sui prædecessoris³⁵⁰ quasi deserta fuerant, quemadmodum locupletaverit, ædificia suo tempore constructa demonstrant. Quotiens enim episcopo³⁵¹ bellum imminabat, quam pluribus³⁵², mensæ suæ victualibus distractis, ecclesiæ pacem a tyrannibus irruentibus circumquaque comparabat³⁵³. Primo igitur aditu prædictæ sancti Stephani basilicæ turrim cum gemellis campanaribus (100), sub qua præsul idem juxta aram sanctæ Mariæ Magdalene

VARIE LECTIONES.

³²⁰ habitabat 3. ³²⁷ archarissimo 1. ³²⁸ adversantibus. 1. ³²⁹ c. et c. 3. ³³⁰ vallicoloris 3. ³³¹ annos 3. ³³² destruendum 3. ³³³ est l. s. 3. ³³⁴ leuchorum pontifice add. 3. ³³⁵ s. m. 3. ³³⁶ thietmaro 3. ³³⁷ agrippinesium 1. ³³⁸ transiens 1. ³³⁹ deest 1. ³⁴⁰ præcurrit 3. ³⁴¹ dispensatione 3. ³⁴² cor doluit 1? ³⁴³ durius 3. ³⁴⁴ condolatione 1. ³⁴⁵ linguam 1. ³⁴⁶ prius add. 3. ³⁴⁷ atque diurnis add. 3. ³⁴⁸ Qui nec propitiis exaltatus nec adversis dejectus, sed illatas sibi contumelias pro Christo patienter ferens, non solum notis et amicis verum etiam inimicis apparebat amabilis add. 3. ³⁴⁹ ingenuos autem egregie nutriendis opibus ecclesiæ seu dignitatibus ditabat add. 2. ³⁵⁰ p. sui 3. ³⁵¹ episcopo 3. ³⁵² plurimum 3. ³⁵³ Super his autem quæ memorando reteximus si quispiam incredulus hæsitaverit, ad templum prothomartyris revolvat oculos mentis, nosque mendaciæ minime redarguet vel adulationis. add. 3

NOTÆ.

(99) Scilicet Gallican. P.

(100) Benolt, p. 398, hoc in a. 1091 collocavit et ex quodam codice (Gestorum?) hæc refert: *Fundavit Pibo et construxit turrim hujus templi cum duabus campanis et dedicavit; unde quolibet anno in cra-*

stino translationis S. Gerardi celebrabantur horæ a toto conventu in dicta turre a primis vespere usque ad secundas. Sciendum est, quod ab antiquo juvenes de ecclesia, etiam canonici, illa die conveniebant, et in dicta turre simul bibebant et comedebant, et quilibet

honorifice sepultus requiescit, a fundamentis con-
struxit, sed nec minus celsitudine ejusdem media
tria altaria, medium quidem gloriose Dei genitricis
Mariæ, dextrum vero apostolis omnibus, tertium a
sinistris martyribus sanctis, sed et pigneribus multis
reliquiarum impositis, devotus consecravit. Item
laquearia ejusdem monasterii mystico opere ful-
gentia, picturam quoque dominicæ majestatis imni-
nentem altari præcipuo arte vel scemate decoravit
preciosissimo. Coronam similiter argenteam aurea
varietate micantem, quæ speciosa amplitudine
medio sinu dependet basilicæ fabricare ³⁵⁴ jussit.
Sacrorum etiam vasorum numero calicem ex auro
purissimo preciosissimis ornatum lapidibus adauxit.
Item campanarum extruens ligneum, summa lecti ³⁵⁵
crepidine prominens, plumbeis operuit laminis;
cancellum quoque simili curavit tegere metallo. Quis
unquam ³⁵⁶ tanti pontificis gesta possit remem-
orare ³⁵⁷ per singula? Qui profecto quod legerat:
Ociositas inimica est animæ, semper mente ³⁵⁸ reti-
nens, aut in augmentandis ecclesiæ ornamentis
restruendisque sacris ædificiis insudando ³⁵⁹, aut
publicis ordinationibus universæ parochiæ ³⁶⁰ suæ
solicitando nunquam inventus est ociosus.

48. Sed quoniam nec minis nec blanditiis regiæ
potestatis a fide et obedientia sanctæ Romanæ sedis
venerabilis Pibo flecti nequibat, inter innumera
tantæ persecutionis damna, quæ sedulo perfererat,
curtem Tullensis ³⁶¹ ecclesiæ juri debitam Berchem
³⁶² nomine, honore quondam et frugalitate opinatis-
simam, quam per fideles regis diebus amiserat
multis, ante vitæ suæ terminum ecclesiæ restituit
per quinquennium. Denique videns prædictus pastor
imperiale persecutionem minime ³⁶³ minui, sed
nonnullos episcoporum per omne ³⁶⁴ Theutonicorum
regnum adhærentes regi de inobedientia Romanæ
sedis condemnari, non tamen ³⁶⁵ de sui constantia
anabigebat, immo instinctu divino propter peccato-
rum suorum penitentiam ³⁶⁶ locum dominicæ pas-
sionis adire cupiens, cum comite Conrado (101)
multisque regni principibus, ducente Deo, Hieroso-
lymam pervenit (1085), ubi quæque sanctissima
dominicæ ³⁶⁷ conversationis loca non minus corpore
quam corde contrito perlustrans, ante Domini monu-
mentum pro reatu suorum veniam lacrimarum
uberrimis imbris profusis, orationibus diutissimis
incumbendo, pro animalibus etiam sibi commissis
Dominum exorabat. Inibi supplex episcopus sociis
audientibus devovit, si quando Deus repatriare ³⁶⁸
sibi concederet, ilico monachus fieret. Constantino-

A politana igitur urbe regrediens (1087), a gloriosis-
simo Græcorum imperatore, qui valde ipsum dilige-
bat, non parvam dominicæ crucis portionem impe-
travit, quam cum sacris reliquiarum pigneribus dor-
salibusque preciosissimis multisque ³⁶⁹ alterius modi
donariis ecclesiæ suæ ³⁷⁰ devotus contulit. Jussit
ergo crucem magnam ex auro purissimo gemisque
radiantibus artificiose fabricari, in qua vitalis ligni
margaritum cunctis opibus preciosius condigne
imponeretur ad comportandum, utque superpositi
tamen ³⁷¹ claritate lapidis oculis intuentium eviden-
ter appareat, et fidelium cordibus compunctionem
afferat pariter ³⁷² et salutem. Quid plura? Deinde
mundi relictis omnibus, jam consecratur monachus;
quod tamen fiebat clanculo in Divionensi cœnobio.

B 49. Postquam autem plebs Tullensis tanto se
orbatam patrono persensit, incomparabiliter lugens
quod sanctus potuit consilium cœlitus sumpsit, sum-
mumque Romanæ sedis pastorem per legatos adiens,
desolationis suæ seriem et quod desiderabat pate-
fecit, et eo usque supplicationibus lacrimosis ante
ipsum incubuit, donec piæ petitioni ipsorum papa
sanctissimus ignoscens, proprium pastorem, quem
repetebant, vel sicut erat monachum reddi juberet,
qui immo apostolica auctoritate compelleret. Hac
ergo gratia divinæ miserationis suscepta, Omnipoti-
enti apostolorumque principibus laudes non inde-
bitas persolventes, Divionense monasterium læti
adgrediuntur, reverentissimum Pibonem quasi redi-
vium cum gratiarum actione recipiunt, et majore
admodum quam prima exultatione Leuchorum sedi
solemniter reinthronizato, a ³⁷³ maximo usque ad
minimum fidei obedientia, quoad vixit, clerus cum
populo pariter obsequuntur ³⁷⁴, et sicut vera reli-
gione monachus, ita sollicita dispensatione perman-
sit ³⁷⁵ episcopus venerabilis Pibo dilectus ³⁷⁶ et Deo
et hominibus.

50. Nec illud silentio prætereundum ³⁷⁷ censuimus,
quod sæpe dictus pater, quamdiu superstes foret,
pro consecrationis suæ die, sed nec minus post vitæ
præsentis metam, pro depositionis annuali luce
celebriter memoranda ³⁷⁸ ecclesiam de Bue fratribus
suis contulerit. Tribus similiter altaribus in turri
³⁷⁹ consecratis idem benignissimus pater de propria
reditibus, videlicet de theloneo, 30 solidos eo tenore
concessit, quod ³⁸⁰ singulis annis pro dedicationis ce-
lebritate ex his 10 solidi fratribus deservirent, alios
autem 20 solidos quilibet frater haberet, qui inibi
sedulo serviens, nocturnum lumen cum lincis vela-
mentis altaribus semper subministrat; et ad supra-

VARIE LECTIONES.

³⁵⁴ fabricari 3. ³⁵⁵ templi 3. ³⁵⁶ inquam 3. ³⁵⁷ rememorari 1? ³⁵⁸ deest 1. ³⁵⁹ desudando 3.
³⁶⁰ parochiæ 1. ³⁶¹ tellensis 1. ³⁶² bertheim 3. ³⁶³ nequaquam 3. ³⁶⁴ omnem 3. ³⁶⁵ tantum 1?
³⁶⁶ penitentiam 3. ³⁶⁷ dominicæ — sibi commissis *desunt* 3. ³⁶⁸ repatriari 1? ³⁶⁹ m. quoque 3.
³⁷⁰ deest 1. ³⁷¹ tantum 3. ³⁷² p. a. 3. ³⁷³ ad 1. ³⁷⁴ obsecuntur 1. ³⁷⁵ permansit 1. ³⁷⁶ d. episcu-
pus et 1? ed. et deest 3. ³⁷⁷ prætereundum 3. ³⁷⁸ rememoranda 3. ³⁷⁹ tate 1. ³⁸⁰ quo 3.

NOTÆ.

portionem apportabat ob reverentiam dicti festi et causa fraternitatis, et legebat unus in mensa. (101) Lucemburgensi.

dictum canonicorum servitium medietatem vini, A quod dicebatur de taberna episcopi, cuius summa 40 modis constat [non minus contradidit ³⁶¹]. Alostium etiam in Geminoldi villa comparavit, quod sanctæ Mariæ Magdalensæ, penes cuius altare extremæ resurrectionis diem præstolatur, ad luminaria

sufficiens donavit ³⁶². Qui tandem oves sibi ³⁶³ commissas, quas jam diuturna pace foverat, summo pastori ³⁶⁴ commendans, anno ordinationis suæ 38, ab incarnatione Domini 1107, 8 Kal. Decembris venerabilis Pibo maturus ³⁶⁵ senio beato sine requievit in Christo.

VARIE LECTIONES.

³⁶¹ desunt 1. ³⁶² His atque similibus exercitiis desudando vir felices memorizæ ornavit tempora multa hono odore usque ad consummationem vitæ. add. 3. ³⁶³ olim sibi 3. ³⁶⁴ p. Christo recommendans 3. ³⁶⁵ inaturo fessus 3.

ANNO DOMINI MCVII.

SUAVIUS

ABBAS S. SEVERI IN CAPITE VASCONIÆ.

NOTITIA HISTORICA.

(*Histoire littéraire de la France*, t. IX, 528.)

Suave n'est connu dans l'histoire que depuis qu'il fut parvenu à la dignité d'abbé de Saint-Sever au Cap de Gascogne, diocèse d'Aire. C'est ce qui arriva en 1092, y ayant succédé à Arnaud Destios. Il paraît avoir été fort zélé pour le bien de son monastère, et ne le fut pas moins pour le lieu où il est situé. D'abord ce n'était qu'un bourg ou village; mais le généreux abbé eut assez de courage pour entreprendre de l'ériger en titre de ville, et assez de crédit pour y réussir. Ayant obtenu de Guillaume Sanche, duc de Gascogne, et d'Urraque, son épouse, la permission de l'entourer de murs, il trouva le moyen d'en faire la dépense. Le dessein exécuté, il assembla les habitants et convint avec eux des coutumes et usages qui y seraient inviolablement observés dans la suite pour y maintenir le bon ordre et une police uniforme. Quelque attentif au reste que fût l'abbé Suave à revendiquer les biens de son monastère, il n'avait point le génie tourné aux procès. Il en donna des preuves par le soin qu'il prit d'accommoder ceux que sa maison et l'abbaye de la Sauve Major avaient entre elles. Et pour resserrer plus étroitement les liens de la paix, il établit entre l'une et l'autre une société mutuelle de prières. Suave continua à gouverner son monastère sur ce même pied jusqu'au treizième de février 1107, qu'il finit ses jours. Il fut heureux en successeurs, dont le premier et le troisième devinrent successivement évêques d'Agen avant le milieu du XIIe siècle.

Il y a de cet abbé deux monuments de littérature. Le premier est le recueil des usages et coutumes dont on vient de parler, et que dom Martène et dom Durand ont tirés de l'obscurité. Ils sont compris en dix neuf articles, et forment le code des lois suivant lesquelles la ville de Saint-Sever se devait gouverner à l'avenir. On y est entré dans un grand détail, et l'on y a pris de justes mesures pour bien distinguer les droits respectifs de l'abbaye d'une part et ceux des citoyens de l'autre.

L'autre monument de l'abbé Suave est une lettre aussi forte que respectueuse au pape Pascal II, pour lui demander justice contre une sentence portée par ses légats au préjudice de son monastère. Il s'agissait de l'église de Notre-Dame de Solac, que l'abbaye de Saint-Sever et celle de Sainte-Croix de Bordeaux se disputaient, et que les légats Amat d'Oleron et Hugues de Die avaient adjugé à ce dernier monastère, quoiqu'il eût des rescrits des papes Alexandre II et Grégoire VII qui en confirmaient la possession à l'abbaye de Saint-Sever. Suave, ayant recouvré ces pièces qu'on n'avait pu produire, demanda une révision du procès; et c'est le sujet de la lettre au pape Pascal. Quoiqu'il eût intérêt de se concilier les bonnes grâces de ce pontife, il ne cherche point à lui faire sa cour, en lui donnant des titres pompeux, comme en usaient tant d'autres en semblables occasions. L'auteur se borne dans l'inscription de sa lettre à le qualifier simplement évêque de Rome par la grâce de Dieu; et c'est un des points qui la rendent plus remarquable.